

Pěstounská péče na přechodnou dobu v Libereckém kraji

Bakalářská práce

Studijní program:

B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor:

Učitelství pro mateřské školy

Autor práce:

Jan Jareš

Vedoucí práce:

Mgr. Lucie Hubertová, Ph.D.

Katedra pedagogiky a psychologie

Zadání bakalářské práce

Pěstounská péče na přechodnou dobu v Libereckém kraji

Jméno a příjmení: **Jan Jareš**
Osobní číslo: P17000417
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy
Zadávací katedra: Katedra pedagogiky a psychologie
Akademický rok: **2018/2019**

Zásady pro vypracování:

Cílem této bakalářské práce je popsat fenomén pěstounské péče na přechodnou dobu a jeho využívání v Libereckém kraji. V praktické části bude použita kazuistika k bližšímu představení tohoto jevu.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná
Čeština

Seznam odborné literatury:

MATĚJČEK, Zdeněk. Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-717-8304-8. ZEZULOVÁ, Dagmar. Pěstounská péče a adopce. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9. SMOLÍKOVÁ, Veronika. Tradice pěstounské péče v českých zemích. Ostrava: Key Publishing, 2014. Monografie (Key Publishing: European Society for History of Law): European Society for History of Law). ISBN 978-80-7418-218-1.

Vedoucí práce:

Mgr. Lucie Hubertová, Ph.D.
Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání práce:

1. února 2019

Předpokládaný termín odevzdání:

30. dubna 2020

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 1. května 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědom toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědom následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

14. května 2020

Jan Jareš

Poděkování

Chtěl bych poděkovat své rodině a blízkým přátelům, kteří mě po celou dobu studia a při tvorbě této práce podporovali. Velký dík náleží též mé vedoucí bakalářské práce, Lucii Hubertové. Zvláštní poděkování si zaslouží i sociální pracovníci z Železnobrodského Orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Nakonec bych chtěl poděkovat i pěstounce, která mi poskytla velmi cenné informace ze života profesionálních pěstounů a podělila se se mnou o svůj životní příběh.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá pěstounskou péčí na přechodnou dobu a jejím využíváním v Libereckém kraji. Jejím cílem je popsat průběh činnosti pěstounů na přechodnou dobu a nastínit okolnosti, které ji ovlivňují. Tato služba je představena v porovnání s ostatními možnostmi náhradní péče, s nimiž společně bývá v praxi využívána. Pro komplexnější pohled do dané problematiky jsou v práci obsaženy kapitoly o psychické deprivaci a teorii attachmentu, neboť tyto faktory hrají klíčovou roli ve vývoji dětí vyrůstajících mimo rodinu.

Klíčová slova: attachment,, náhradní péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, psychiatrická deprivace

Annotation

This bachelor thesis deals with short-term foster care and its usage in Liberec region. The purpose of the thesis is to describe the action of short-term fosters and to show the factors that has impact on it. This phenomenon is compared to other used alternatives. The thesis contains chapters about mental deprivation and attachment theory, which affect development of children growing up without family.

Keywords: attachment, alternative care, short-term foster care, mental deprivation

Obsah

Seznam použitých zkratk:	8
Úvod	9
TEORETICKÁ ČÁST	10
1. Vymezení základních pojmů	10
2. Význam náhradní rodinné péče	13
2. 1. Potřeby dítěte	14
2. 2. Teorie Attachmentu	16
2. 3. Výchova v rodině	17
2. 4. Výchova v ústavních zařízeních	19
2. 5. Náhradní rodinná péče (NRP)	24
3. Pěstounská péče na přechodnou dobu (PPPD)	26
3. 1. Instituce okolo pěstounské péče na přechodnou dobu	26
3. 2. Průběh pěstounské péče na přechodnou dobu	29
3. 3. Stav v Libereckém kraji	34
EMPIRICKÁ ČÁST	36
4. Položení výzkumné otázky	36
5. Metodologie výzkumu	36
6. Metoda sběru dat	36
7. Výzkumný vzorek	36
8. Data a jejich analýza	37
9. Interpretace dat	37
9. 1. Situace pěstounů na přechodnou dobu	40
9. 2. Jaké jsou přijímané děti?	42
9. 3. Společné soužití	45
9. 4. Kontakt s biologickou rodinou	50
9. 5. Odevzdávání dětí	53
9. 6. Smysl pěstounské péče na přechodnou dobu	57
9. 7. Diskuze	59
Závěr	62
Seznam použitých zdrojů	63
Seznam použité literatury:	63
Ústní sdělení	65
Seznam použitých internetových stránek	66

Seznam použitých zkratk:

ČR	Česká Republika
KÚ	Krajský úřad
NRP	Náhradní rodinná péče
o. p. s.	Obecně prospěšná společnost
o. s.	Oblastní sdružení
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
OSVČ	osoba samostatně výdělečně činná
PD	přechodná doba
PPPD	pěstounská péče na přechodnou dobu
ZDVOP	zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc
z. ú.	zapsaný ústav

Úvod

Různé formy náhradní rodinné péče provází lidstvo již od nepaměti. Dát potřebným a zranitelným střechu nad hlavou, stravu, ale také citovou blízkost a milující náruč přímo vychází z učení prvních křesťanů, kteří položili základy morálních zásady západní civilizace. Dnes se již na prostou morálku nespolehneme, formy náhradní péče jsou pevně ukotveny v zákonech a mají své zastoupení i v odborných kruzích, které na celý průběh dohlíží a navrhuji úpravy. Tato bakalářská práce se zaměřuje především na jednu konkrétní formu náhradní péče, a sice na pěstounskou péči na přechodnou dobu. Jedná se o téma mně blízké, neboť již několikátým rokem spolupracuji s Orgánem sociálně-právní ochrany dětí v Železném Brodě na zajišťování respitní péče pěstounům (výlety, kulturní a sportovní aktivity pro děti v pěstounské péči). Útržky z jejich silných životních příběhů mě přiměly blíže se zajímat o tuto problematiku a nakonec mě dovedly až k sepsání této bakalářské práce.

V teoretické části je nastíněna problematika náhradní péče, její účel v dnešní době, rizika s ní spojená a potřeba samotné PPPD, která ve srovnání s jinými formami krátkodobé náhradní péče nabízí dětem větší šanci na zdravý citový vývoj. Blíže se popíše její průběh a účel jednotlivých činitelů v tomto procesu a nakonec se podíváme do Libereckého kraje, ke kterému vztáhneme obecné poznatky.

Empirická část představuje na případové studii průběh PPPD. Je zaměřena na přípravu pěstounů, příběhy dětí a jejich společné soužití v náhradní rodině, navazování citového pouta a nakonec i odchod z pěstounské rodiny do trvalé péče. V závěrečné diskuzi jsou poznatky z obou částí propojeny. Je zhodnocováno, do jaké míry informace z jedné části korespondují z informacemi z části druhé.

Pěstounskou péči na přechodnou dobu považuji za společensky velmi přínosnou a byl bych rád, kdyby i má práce přispěla k rozšíření obecného povědomí o její potřebnosti.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Vymezení základních pojmů

Náhradní rodinná péče

Pokud se o dítě nemohou starat jeho biologičtí rodiče (jsou po smrti, neznámí, jejich dosavadní péče byla příslušnými orgány shledána nedostatečnou atd.), je stát povinen takovému dítěti zajistit péči náhradní. Preferovanou péčí je Náhradní rodinná péče.

„Náhradní rodinná péče je souhrnné označení pro všechny druhy nekolektivní péče o děti, o které se z nejrůznějších důvodů nemohou starat biologičtí rodiče.“ (Klimeš in Nožířová, 2012, s. 11)

Dalším druhem náhradní péče v ČR je péče ústavní, kterou zajišťují dětské domovy, výchovné ústavy, diagnostické ústavy, domovy pro osoby se zdravotním postižením a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. V obou případech, jak u náhradní péče rodinné, tak ústavní, rozhoduje o umístění dítěte soud. (Matoušek in Nožířová, 2012, s. 11)

Osvojení

„Osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní.“

(Zákon č. 89/2012 Sb., §794)

Při osvojení vzniká před zákonem stejnocenný vztah mezi osvojencem a osvojitelem jako vztah mezi dítětem a rodičem. Osvojitel má tedy vůči dítěti stejná práva a povinnosti, jako rodič, včetně povinnosti vyživovací. Osvojení je nezrušitelné, uplynou-li od jeho uzavření tři roky, pokud soud neuloží jinak (může prohlásit osvojení za nezrušitelné i před uplynutím tří let). Ke zrušení osvojení musí vést vážné důvody. Příbuzenský poměr, práva a povinnosti původní rodiny, opatrovníka či poručníka osvojením zanikají. Toto neplatí v případě, že je osvojitel manželem jednoho z rodičů osvojence. (Nožířová, 2012, s. 12 – 14)

Pěstounství

Dítě může být svěřeno do pěstounské péče, pokud o něj nemohou pečovat rodiče nebo příbuzní. Pěstounská péče trvá tak dlouho, dokud nejsou biologičtí rodiče schopni dítě přijmout do své péče. Podle vyhodnocení situace je dítě umístěno k pěstounům dlouhodobě nebo na přechodnou dobu. Soud rozhodne, jaká práva a povinnosti přejdou z rodiče na pěstouna. Vyživovací povinnost však zůstává vždy na rodičích. Rodiče mají právo s dítětem udržovat pravidelný kontakt a pakliže projeví zájem o svěřeni dítěte do své péče a prokáží, že jsou schopni poskytnout dítěti péči v dostatečné míře a je-li to v zájmu dítěte, soud návrhu vyhoví. Pokud se dítě do péče původní rodiny nevrátí nebo není-li rozhodnuto jinak, končí stanovená pěstounská péče dosažením zletilosti dítěte. (Pazlarová, 2016, s 13 – 16)

Pěstoun musí být dospělá, svéprávná osoba, která poskytne záruky řádné péče. Zde mají přednost příbuzní dítěte nebo osoby blízké. Dítě může být svěřeno i do pěstounské péče manželům, kteří vykonávají pěstounskou péči spolu. Pokud je pěstounem jen jeden z manželů, druhý z manželů se na výchově podílí taky. Pěstoun uzavírá tzv. Dohodu o výkonu pěstounské péče, získává právo na čerpání příspěvku na úhradu potřeb dítěte a dostává se mu za výkon pěstounské péče měsíční odměna. Též získá příspěvek při převzetí a odevzdání dítěte. Pěstounská péče je kontrolována doprovodnou organizací, s níž má pěstoun uzavřenou dohodu, a orgánem sociálně-právní ochrany dětí, který působív oblasti trvalého bydliště dítěte. (Nožířová, 2012, s. 15 – 19)

Pěstounská péče na přechodnou dobu (PPPD)

V literatuře se též můžeme setkat s pojmem *Profesionální pěstounská péče*. Tento druh pěstounské péče je v zákoně ustanoven od roku 2006. Z počátku se nejednalo o nikterak hojně využívaný institut, což je přisuzováno jak nedostatečné informovanosti sociálních pracovníků a soudců, tak počátečním obavám z jeho správného fungování. Dnes se již jedná o v praxi zaběhlou metodu umístění dítěte do náhradní rodinné péče. Od klasického pěstounství se liší svým jasně daným trváním na dobu nezbytně nutnou k vyřešení situace dítěte, tj. maximálně na 1 rok. Poté dítě přechází do péče rodičů, pokud se jejich situace dostatečně vyřešila. Pokud ne, rozhodne soud o umístění dítěte do náhradní péče, ať již ústavní či rodinné. (Nožířová, 2012, s. 19 – 23)

2. Význam náhradní rodinné péče

Již od nepaměti se lidská společenství dostávala do situací, kdy se biologičtí rodiče nemohli o své děti starat. Jisté formy náhradní péče můžeme najít i u zvířat, jedná se tedy o zcela přirozený sociální mechanismus, který má své opodstatnění. Každý jedinec má pro společnost určitou hodnotu a podle toho s ním je také nakládáno. V dobách pravěkých to byla snadná matematika. S každým dalším členem byla tlupa silnější. Dítě bylo potencionálním budoucím lovcem, sběračem nebo matkou. Přišlo-li dítě o rodiče, bylo o něj postaráno dalšími členy lidské smečky, výchova byla tehdy i tak záležitostí značně kolektivní.

Nadcházející období už tak solidární vůči dětem nebyla. Starověká a středověká města už nefungovala jako jedna rodina, lidí bylo dost a opuštěné dítě bylo na nejlepší cestě zemřít nebo stát se levnou pracovní silou. Pokud již někdo přijal dítě do své rodiny, mohl tak učinit za účelem získání majetku, dědice, pokud se jednalo o bezdětného osvojitele, nebo nakonec z čisté dobroty srdce. Náhradní péče byla využívána i z jiných důvodů. Pro zámožnější rodiče bylo mnohdy výhodnější a pohodlnější přenechat výchovu svých dětí na placených kojných, v čemž můžeme hledat zárodky pěstounské péče.

V novověku dochází k zakládání nalezinců, ani to však příliš nesníží vysoké procento dětské úmrtnosti. Osvícenství nám však přináší nový pohled na problematiku péče o opuštěné děti. Pozornost se obrací k dítěti, v náhradní péči již nejde pouze o jeho přežití, ale i výchovu. (Nožířová, 2012, s. 27, 28)

Dnes je péče o děti ve vyspělých státech záležitostí legislativní a etickou. ČR se zavázala dodržovat Úmluvu o právech dítěte, kterou podepsala dne 30. 9. 1990 (tehdy ještě jako ČSFR). Všechny přijaté legislativní dokumenty musí být v souladu s touto Úmluvou. Navíc je každý jedinec pro společnost přínosný, o to víc, je-li řádně vychovaný a psychicky vyrovnaný. Je tedy veřejným zájmem zajistit všem dětem harmonický růst tělesný i duševní. Otázkou zůstává, jak toho docílíme. Co všechno dítě potřebuje pro svůj zdravý vývoj?

2. 1. Potřeby dítěte

Na jedné straně to jsou potřeby biologické, společné všem živým tvorům. Je to především dostatek potravy, snesitelná teplota okolního prostředí a bezpečný prostor, ve kterém se může pohybovat. Na straně druhé jsou to potřeby psychické. Ve své knize *Co děti nejvíce potřebují* představuje prof. Z. Matějček (2003, s. 37, 38) páteř *teorie psychické deprivace*, čtyři základní psychické potřeby podle docenta J. Langmeiera a doplňuje je o potřebu pátou.

1. *Potřeba určitého množství, kvality a proměnlivosti vnějších podnětů.*
2. *Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech.*
3. *Potřeba prvotních citových a sociálních vztahů, tj. vztahů k osobám prvotních vychovatelů.*
4. *Potřeba identity, tj. potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty.*
5. *Potřeba otevřené budoucnosti neboli životní perspektivy.*

Potřeba určitého množství, kvality a proměnlivosti vnější podnětů (v knize *Psychická deprivace v dětství* (Langmeier, Matějček, 2011, s. 278) je uváděna jako *potřeba určité úrovně celkové vnější stimulace*) je společná všem živočichům. Vnější podněty stimulují naši centrální nervovou soustavu a tím dochází k jejímu zdokonalování. Na podněty je třeba reagovat a přizpůsobit se podle situace. Dítě podněty přijímá i aktivně vyhledává, a pakliže jsou přiměřené, pozitivně na ně reaguje. V opačném případě ztrácí dítě zájem. Na velmi nepříjemné podněty reaguje instinktivně – pláčem. Pokud dlouhodobě není potřeba uspokojována nebo je naopak přetěžována, je ohrožen zdravý vývoj jedince.

Uspokojování *potřeby určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech* (*potřeba vnější struktury* (Langmeier, Matějček, 2011, s. 280)) je umožňováno učením. Pokud se podněty pravidelně opakují a mají nějakou jasně danou posloupnost, můžeme si je spojit do souvisejících celků a dále s nimi pracovat, tvořit z nich poznatky a zkušenosti. Jednoduše řečeno tím odhalujeme příčiny a důsledky dění kolem nás a hlavně naší vlastní aktivity.

Potřeba prvotních citových a sociálních vztahů, tj. vztahů k osobám prvotních vychovatelů (potřeba specifického sociálního objektu (Langmeier, Matějček, 2011, s. 282))(přestože je nejedná o výlučně lidskou potřebu) stála na počátku dlouhé cesty člověka, jako živočišného druhu, z nahé, zranitelné opice až na absolutní vrchol potravního řetězce. Lidé jsou silní jako celek, tlupa. Aby na to náhodou nezapomněli, rodí se s přirozenou potřebou navazovat kontakt a vztah s dalšími svého druhu. V nejmladším věku je to intenzivní interakce s osobou matky, později otce, rodiny a ještě později vrstevníků. Pokud ale hovoříme o utváření *prvotních* citových a sociálních vztahů, je potřeba nalézt v těsné blízkosti dítěte sociální objekt nanejvýš hodný takového vztahu, je stálý, pečuje o uspokojování dětských potřeb a vytváří podnětné prostředí pro rozvoj dětské sociální aktivity. Uspokojování této potřeby nám dává životní jistotu (a hodnoty, tvoří náš charakter).

Poslední z původních čtyř psychických potřeb je *potřeba identity, tj. potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty (potřeba osob nesociálního významu (Langmeier, Matějček, 2011, s. 283))* a přímo vychází z předchozí potřeby. Postupně dochází k nahrazování dominantní osoby (matky) svou vlastní osobou, „já“. Vše se již nevztahuje k osobě matky, nýbrž přechází na dítě. Všechno dění kolem sebe hodnotí jedinec sám k sobě. Stejně tak životní jistota, doposud vázaná na matku, přechází v jistotu v sám sebe. Dochází k přejímání a vytváření vlastních (zpočátku krátkodobých) cílů a jejich naplňování, vytváření své identity a představy sociálních rolí. V této fázi je úloha matky nezbytná. Poskytuje dítěti jistotu po celou dobu jeho růstu a osamostatňování.

5. Jediným tvorem, u kterého se tato potřeba prokazatelně vyskytuje, je právě člověk. Otevřená budoucnost nás motivuje k aktivitě, umožňuje nám plánovat na dlouho dopředu tak, aby to pro nás mělo smysl. Je-li budoucnost (v našem vědomí) uzavřená, předem daná nebo jen beznadějná, vede to k úzkostem či apatii.

2. 2. Teorie Attachmentu

Revoluční prací ve výzkumu narušeného raného vývoje dětí se stala teorie attachmentu, (citové vazby) která byla prvně publikována v padesátých letech minulého století. Jejím autorem je John Bowlby, který dlouhodobě studoval vývoj dětí mimo rodinné prostředí v poválečné Evropě. Jeho první publikace na toto téma by se daly shrnout takto: *Pokud dítě nevyrostá s těsném kontaktu se stálou pečující osobou, nedojde k navázání silného citového pouta, což může narušit duševní zdraví dítěte.* (Bowlby in Langmeier, Matějček, 2011, s. 18)

Na Bowlbyho práci navázala celá řada výzkumníků, vznikly dnes již klasické studie Mary Ainsworthové, které daly podklad pro vytyčení čtyř základních typů attachmentu.

- **Bezpečný attachment:** Pečující osoby jsou ke svým dětem vnímavé, citlivé. Děti se v jejich přítomnosti cítí bezpečně, vyhledávají jejich přítomnost. V běžné populaci se vyskytuje u 55 – 65 % dětí.
- **Vyhýbavý attachment:** Pečující osoby jsou ke svým dětem citově nepřístupné, málo vnímavé. Děti necítí blízkost vztahu, což vede k pocitům odmítnutí a vzteku. V běžné populaci se vyskytuje u 20 – 30 % dětí.
- **Vzdorující/ambivalentní attachment:** Pečující osoby jsou ve svých citových projevech nestálé, někdy své děti zahlcují, jindy je nechají strádat, nerozumí nebo nerespektují jejich potřeby. Dítě nemůže předpokládat, jak budou reagovat a vztah pro něj není z dlouhodobého hlediska pohodlný. V běžné populaci se vyskytuje u 5 – 15 % dětí.
- **Dezorganizovaný/dezorientovaný attachment:** Pečující osoby mají pro dítě nesrozumitelné projevy chování, děti jsou vyděšené. Útěchu hledají u zdroje svého strachu, což vede k vnitřnímu konfliktu.

(Siegel in Buriánková. 2017)

Dále se zkoumal vliv jednotlivých druhů vazeb na kvalitu života. Významnou roli hrají například ve schopnosti regulovat své emoce. Děti s bezpečným attachmentem byly opečovávány citlivými rodiči, kteří se starali o regulaci emocí dítěte a dobře uspokojovali jeho potřeby. Takové děti se postupně naučí samy svým emocím porozumět a ovládat je, sledujeme u nich zdravý citový vývoj. (Schore in Buriánková. 2017)

Osoby s nejistým attachmentem mají také větší sklony k chronickému i intenzivnímu strachu a ve větší míře se u nich vyskytují psychické poruchy (Siegel in Buriánková. 2017).

Přestože se člověk vyvíjí po celý život, prochází různými fázemi, kdy se citlivost na jednotlivé vývojové změny značně liší. U vývoje citových vazeb a učení se schopnosti navázat silné vztahy se jedná o období raného dětství, zejména v kojeneckém věku. Již v šestém měsíci se dá sledovat kvalita citové vazby, kterou si dítě do té doby osvojilo (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 60 – 66). Vliv prvotních pečovatelských na raný vývoj dítěte je tedy zásadní a do velké míry ovlivňuje celý nadcházející vývoj jedince.

2. 3. Výchova v rodině

Kdo jiný by měl dítěti poskytnout nejlepší možnou péči, nežli jeho vlastní rodina? Je to zcela přirozené, napomáhají nám k tomu instinkty. Dítě v úplné, milující rodině by přeci nemělo nijak strádat. Rodiče mu obstarají dostatek potravy, bezpečné prostředí i přiměřenou podmětovou stimulaci, častým kontaktem si k sobě vytvoří silnou citovou vazbu, svou výchovou a vlastním příkladem předají dobrý vzor do života, svou láskyplnou náručí nabízí možnost sdílení radosti i poskytnutí útěchy. Zároveň si dítě společným soužitím osvojí pravidla. Stručný ideál. V životě tomu tak vždy není. Ne vždy má dítě to štěstí, že je mu dáno vyrůstat v úplné rodině, ne vždy má v rodině dostatek místa a lásky pro svůj rozvoj, ne vždy je mu k dispozici dostatečné množství podnětů a ne vždy má šanci na navázání silného citového pouta. Neuspokojování základních psychických potřeb vede k psychické deprivaci.

„Psychická deprivace je psychický stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost k ukojení některé jeho základní (vitální) psychické potřeby v dostatečné míře a po dosti dlouhou dobu.“

(Langmeier, Matějček, 2011, s. 26)

Pokud je dítě vystaveno takovému strádání delší dobu, je jeho vývoj zpravidla opožděný nebo nezdravý, mohou se u něj objevit nežádoucí charakterové rysy, vyplývající z konkrétního případu deprivace (např. delikventní chování, lhaní, potulování atd.) nebo se u něj může rozvinout celá řada duševních poruch. Deprivace se mohou překrývat navzájem nebo s dalšími rizikovými faktory (genetické předpoklady) a mnohdy je těžko rozpoznatelné, co mělo na vývoj dítěte rozhodující vliv a co jen napomáhalo vytvoření nežádoucího stavu. Příčiny deprivace v rodině dělí Matějček a Langmeier (2011, s. 139) na vnější (subjekty nebo příležitosti pro poskytnutí dítěti přiměřenou stimulaci v rodině zkrátka nejsou) a vnitřní (podněty v rodině jsou, ale pro dítě jsou pro vnitřní, psychickou bariéru nepřístupné).

Vnějšími činiteli vzniku deprivace jsou zejména složení rodiny a vlivy socioekonomické a kulturní. Někdy je problémem neúplná rodina, někdy naopak rodina velmi početná, někdy rodina nemajetná, někdy bohatá, někdy rodina z různých důvodů izolovaná. Vnějšími činiteli jsou kvality samotných rodičů, jejich vyzrállost, duševní zdraví a intelektuální úroveň.

Rozpoznání skutečné hrozby pro dítě mnohdy není snadné. Méně závažné případy (krátkodobé) deprivace vzniklé v rodině, které zůstanou bez povšimnutí odborníků, jsou řešeny svépomocí, nebo vůbec. Člověk je tvor houževnatý, dokáže se s ledasčím vyrovnat a žít „normální“ život i přes to, že byl v dětství deprivován. Je zde však zvýšené riziko, že se s deprivací setkají i jeho děti a koloběh začne znovu. Jedná-li se však o závažnější případ, který dítě očividně ohrožuje na zdravém vývoji, mají příslušné úřady pravomoc zasáhnout. Pokud je to možné, řeší se problémy přímo v rodině. Je zde poměrně široká škála veřejně poskytovaných služeb, které mohou být rodinou využity. Informace o nich předává rodině OSPOD, který přednostně představuje ty, které jsou v souladu s plněním Individuálního plánu ochrany dítěte. Také rodině nastíní situaci z jiného pohledu, přiblíží možné scénáře, upozorní na rizika a pokud je to nařízeno soudem, vykonává nad rodinou dohled.(Pemová, Ptáček, 2012, s. 103 – 119)

2. 3. 1. Odebrání dětí z rodiny

V historii lidstva se jedná o poměrně nový fenomén. Dítě patřilo rodině, jak bylo vychovááno a jak o něj bylo pečováno nebylo sledováno a málokdy došlo k zásahu úřední moci. Zlomový byl soudní proces o hrubém zanedbávání dívky Mary Ellen jejími pěstouny, který se konal v New Yorku roku 1874. Iniciátorem byla American Society for the Prevention of Cruelty to Animals, ochránci práv zvířat, kteří zuboženou dívku hájili jakožto člena živočišné říše. Společnost zabývající se ochranou týraných dětí vznikla na popud této události o rok později (Pemová, Ptáček, 2016, s. 19). Od té doby se mnohé změnilo. Dnes je jenom u nás ročně odebráno přes 3 500 dětí. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2019)

V ČR je toto v kompetenci Orgánu sociálně-právní ochrany dětí (lidově řečeno *sociálky*). Pracovníci se seznámí s případem, komplexně zhodnotí dítě a rodinu a připraví Individuální plán ochrany dítěte. K odejmutí dítěte dochází jen ve vážných případech, jakými jsou hrubé dlouhodobé zanedbávání, využívání nepřiměřených trestů, týrání, sexuální zneužívání, využívání dítěte pro trestnou činnost, nevyhovující bytové a hygienické podmínky, výchovné problémy (útěky z domova, užívání návykových látek, záškoláctví, kriminalita, vandalismus, agresivní chování,...). Pro odebrané děti je stát povinen najít náhradní formu péče, dokud se situace v rodině nezlepší, nebo dokud nebude rozhodnuto o trvalé péči o dítě. (Pemová, Ptáček, 2012, s. 103 – 111)

2. 4. Výchova v ústavních zařízeních

At' již se dítě ocitlo bez rodičovské péče z jakéhokoliv důvodu, je potřeba zajistit mu péči náhradní. Po posouzení situace rozhodne soud o svěřeni dítěte do vhodné a v současné době dostupné péče. Dnešní snahy o umístování co možná největšího možného počtu dětí do pěstounské péče naráží na nedostatek pěstounů, takže je poměrně často využívána péče institucionální, která bývá terčem kritiky pro svou nevhodnost a především neefektivitu (hovoříme především o výchovných ústavech a dětských domovech se školou). Péče je poskytována na různě dlouhou dobu, vždy záleží na účelu konkrétního zařízení.

Za dlouhodobé lze považovat Dětské domovy, Dětské domovy se školou a Výchovné ústavy. Obecně lze říci, že děti jsou do nich umisťovány na základě své *problémovosti*, od mírných dětských domovů pro děti zvladatelné, až po výchovné ústavy s někdy téměř vězeňským režim pro děti obtížně zvladatelné. Tato zařízení dobře izolují jedince od problémového prostředí, zaostávají však v jeho reedukaci. (Kubíčková 2011, s. 51)

Není překvapující, že zařízení vedená v ne příliš rodinném duchu si oblibu u svých klientů (svěřenců) jen těžko získají. Za největší nedostatek dětí zde vyrůstající považují právě nepřítomnost blízké dospělé osoby, která by tu byla jenom pro ně. Necítí se zde dobře, někteří to vnímají jako trest, ne jako šanci na zlepšení. Ani vztahy mezi dětmi nejsou vždy přátelské, zejména ve výchovných ústavech lze mnohdy vystopovat šikanu (Kubíčková 2011, s. 52 – 57). V této věci není ani mnoho nápomocný tvrdý řád, který sice má své důvody a pozitiva, ale bez milujících osob, zřejmého smyslu věcí a naděje na zlepšení situace se pobyt v těchto rezidencích snadno stává pro děti pocitově rovným pobytu ve vězení, a to, jak nám dokázal například známý Stanfordský pokus s vězením psychologa Philipa Zimbarda, dokáže zlomit i silnější jedince, než opuštěné a deprivované děti (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 162). Přes všechna rizika však tato zařízení (především ty mírného charakteru) opouští i docela zdraví a vyrovnaní jedinci. Záleží na osobnosti, délce pobytu a typu navštívených institucí.

Aktuální koncept dětských domovů se snaží co nejvíce přiblížit výchově v rodině, děti žijí v menších skupinkách a vychovatelky s nimi tráví více času, jezdí spolu často na výlety, zároveň dbají na udržení a prohlubování dobrých vztahu mezi dítětem a původní rodinou. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2014)

I přes tyto postupné změny k lepšímu se Dětské domovy nevyhnou kritice. Zejména pak ty pro děti do tří let (dětská centra). Organizace působící v péči o ohrožené děti se již několik let snaží tento institut zcela zrušit, po vzoru ostatních Evropských států. Za poslední roky se jejich kapacity snížily, některé kraje (např. Zlínský) je zrušily úplně. Vhodnost institucionální péče pro malé děti byla často obhajována názorem, že se dětem dostává nadstandardní zdravotnická péče. Vyhovující personální zabezpečení je v současné době zpochybňováno, podle některých zdrojů více než polovina dětských center nesplňuje státem stanovené minimální požadavky v této oblasti. (Institut pro sociální politiku a výzkum, 2020)

Mezi krátkodobé ústavní zařízení lze považovat Diagnostický ústav a Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP). Do Diagnostického ústavu mohou být děti umístěny na základě soudního rozhodnutí maximálně na dobu osmi týdnů. Součástí takových zařízení je i škola, do které děti dochází. Během svého pobytu děti absolvují několik formálních i neformálních rozhovorů s pedagogy a psychology, kteří společně vypracují posudek, na jehož základě (a popř. na základě rodinné situace) bude rozhodnuto o dalším umístění dítěte. Úskalím těchto zařízení je zařazení všech dětí s různými problémy pod jednu střechu. Setkávají se tu děti zanedbávané, týrané s dětmi s agresivními sklony či poruchami neurotického rázu. Pobyt v takovém ústavu může mít negativní dopad na psychiku jedinců. (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 154, 155)

ZDVOP jsou zřizovány státem, kraji, nebo nestátní, neziskovou organizací (u nás nejznámější „klokánek“). Jejich prostředí je více rodinné, nežli prostředí ústavní, péče o děti je individuálnější. Některé mají silně rodinný charakter, dva dospělí pečují o tři až čtyři děti (v případě velkých sourozeneckých skupin i více), mají pro sebe celý byt a jsou s dětmi 24 hodin denně po dobu jednoho týdne, kdy se dospělí střídají. Jindy se jedná o zařízení větší, disponující třeba vilou se zahradou, kde jsou děti rozděleny do menších skupin a setkávají se tak tedy pouze ve společných prostorách. I zde je o ně pečováno nejčastěji dvěma dospělými osobami. Maximální délka pobytu dítěte je jeden rok, poté soud opět v závislosti na situaci rozhodne o jeho dalším svěření. ZDVOP přijímají děti nejen na základě rozhodnutí soudu, ale též na základě žádosti OSPOD, rodičů nebo dítěte samotného. (Šabatová, 2019)

Problematika ústavní péče byla v minulosti mnohokrát zkoumána především pro značné rozdíly ve vývoji dětí v ústavní péči a dětí v rodinné péči. Kritická jsou první léta života dítěte. V porovnání s dětmi z rodin vykazují děti z ústavní péče známky opožděného vývoje a častěji jsou postiženy psychickými dysfunkcemi. Zde byla také odhalena psychická deprivace, která se v ústavních podmínkách projevuje silněji, než v rodinném prostředí (Langmeier, Matějček, 2011, s. 98 – 99).

Zde není pochyb o tom, že se jedná o vnější příčiny vzniku deprivace. Děti nejsou dostatečně zásobeny kvalitními podněty a především jim schází osoba matky. Jejich vývoj je tedy může být značně neharmonický, jedná se však o dosti individuální záležitost. Hodně záleží také na tom, kdy bylo dítě do ústavní péče přijato. Obecně lze říci, že čím dříve se dítě ocitne v ústavní péči a čím déle zde setrvá, tím je riziko vzniku deprivčních projevů (spojených právě s ústavním prostředím) vyšší.

Vše začíná již v prenatálním vývoji. Dochází ke stimulaci mozku dítěte, jenž se přizpůsobuje situacím, kterým je vystavován, aby bylo dítě lépe připraveno na život po opuštění bezpečného lůna. Tyto podněty jsou úzce spojeny s matkou a jejím životem, proto je dítě připravené na život s matkou. Pokud je po hned narození, nebo kdykoliv v dětství jejich pouto přerušeno, má to negativní dopad na vývoj mozku (Moon, Fifer in Rychlik, aj. 2018, s. 192)

Známky opožděnosti dětí vyrůstajících v ústavních zařízeních, byť nejsou tolik závažné, jsou patrné již na šesti měsících věku. Jedná se o drobné nedostatky v motorice a v hlasovém projevu. Zlom přichází po šestém měsíci, kdy v běžných rodinných podmínkách dochází ke vzniku specifického pouta dítěte a jedné specifické pečující osoby, nejčastěji matky. Toto období je velmi plodné na rozvoj řeči a sociálního citění. Dítěti již nestačí pouze lidský obličej, vyhledává jen ty „své lidi“ a ostatní, cizí, mu zpravidla nejsou příjemné. Pouto k matce je silné, dítě se dožaduje konkrétně její osoby, v její nepřítomnosti je nervózní, plačtivé. V ústavní péči dítě takové silné pouto nemá možnost navázat. Personál se nevěnuje pouze a jenom jemu, navíc se pečující osoby střídají, takže s ním nikdo nestráví tolik času, jako by tomu mělo být v rodině. Podle některých výzkumů toto pouto nemusí být nutně monotropní, což by i dětem v ústavní péči umožňovalo vyrovnat se s absencí matky. Děti těchto několik vztahů diferencují podle intenzity připoutanosti. (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 66) Tady se však dostáváme do otázky profesních kvalit personálu v rezidenčních zařízeních, čímž už by se nejednalo pouze o případné vnější příčiny vzniku deprivace, nýbrž vnitřní. Na kolik je však personál za toto odpovědný? Kam až sahají jeho kompetence a vliv? Je možné, aby každé dítě bylo schopno utvořit několik citových vazeb, když ani nemá jednu základní, v jeho životě značně dominantní osobu, u které by s tímto procesem začalo?

Současné vědecké poznatky, pramenící z poznání fungování lidského mozku skrze moderní lékařské technologie, nám poodhalily proces utváření mozku v prvních měsících života. Novorozenec má již všechna centra mozku na svém místě, jejich vývoj bude přímo ovlivněn životními zkušenostmi. Vytváří se neuronová spojení a dochází k jejich zesilování podle toho, jak hodně jsou stimulována. Jen v prvním roce života se rozsah šedé kůry mozkové zdvojnásobí (Gilmore, Shi, Woolson, Knickmezer, Short, Lin, Yhu, Hamer, Syner, Shen in Rychlik, aj. 2018, s. 193).

S postupným nástupem odumíráním neuronů dochází i ke ztrátě slabých, nezesílených neuronových spojení. Proto je důležité, aby vzniklé spoje byly posilovány pozitivními zkušenostmi. Zde se ukazuje potřebnost stálého prvotního pečovatele, který dítěti pomáhá regulovat jeho emoce a uspokojovat jeho základní potřeby a tím přispívá k harmonickému citovému vývoji. Přestože si ze svého raného života prakticky nic nevybavíme, emocionální vzpomínky jsou zřejmě uloženy hluboko a spoluvytváří jakýsi program myšlení a prožívání, který nás provází po celý život (Travaglia, Bisaz, Sweet, Blitzer, Alberini in Rychlik, aj. 2018, s. 193).

Pokud nedojde k navázání citového pouta mezi dítětem a pečovatelem, je vážně ohrožený celý budoucí emoční a sociální vývoj dítěte. I základům lidské komunikace se učíme skrze osobu matky, milující a pečující osoby, která s námi tráví většinu času. Již kojenců je patrné odezírání ze rtů hovořící osoby. Taktéž jsou zde položeny základy dialogu, matka mluví, dítě jí zvuky „odpovídá“, matka počká a pak pokračuje. Takové učení je možné pouze tehdy, je-li k tomu dán dostatečný prostor. Není tedy překvapivé, že po šestém měsíci života, kdy je opoždění dětí v ústavní péči mnohem výraznější, dominuje mezi nedostatky právě řeč. V těsném závěsu je spontánní činnost dítěte. Postižené jsou však často všechny složky vývoje.

V batolecím období se v podmínkách ústavní péče vývojové problémy prohlubují zpravidla do druhého roku dítěte, třetí rok děti často svůj deficit pozvolna vyrovnávají. Obzvláště slabými složkami jsou řeč a sociální chování, které mohou klesat až na úroveň hodnocenou jako debilita. Pro rozvoj těchto složek je zapotřebí intenzivní kontakt s dospělým, doprovázen silným citovým poutem, čímž narážíme na nedostatky z předchozí vývojové etapy (Langmeier, Matějček, 2011, s. 99 – 103).

Přestože ústavní výchova ušla pěkný kus cesty od svých počátků a výsledky, které má nyní jsou nesrovnatelně lepší, než kdy dřív, nenabízí dětem stálou pečující a milující osobu, proto zaostává za náhradní rodinnou péčí, která je stále více preferovanou možností náhradní péče.

2. 5. Náhradní rodinná péče (NRP)

Záporné stránky ústavní výchovy a rizika s ní spojená jsou známy i soudům a odborníkům, a proto jsou dnešní tendence umisťovat děti do náhradních rodin silné. Výhody jsou zřejmé: děti dostanou individuální péči v rodinném prostředí, což potřebují pro svůj harmonický rozvoj. Tento koncept však v praxi naráží na nedostatek potencionálních osvojitelů a pěstounů. Jejich nábořem se zabývají různé neziskové organizace, především potřební jsou pěstouni, neboť dětí vhodných pro zprostředkování PP je více, nežli dětí vhodných k osvojení. Naproti tomu je žadatelů o osvojení více, nežli žadatelů o PP (Nožířová, 2012, s. 12). V současné době je v ČR v NRP více než 19 tisíc dětí (Knihovna NRP, 2018).

I tento koncept má svá úskalí, která přímo vycházejí z jeho největší výhody: individuality. Pro velké rozdíly v případech jednotlivých dětí není snadné rozpoznat, která rodina bude tou nejvhodnější. Proto je zapotřebí intenzivní práce jak s dítětem, tak s rodinou před, během i po předání. Důkladný výběr a příprava žadatelů je proto na místě. Nejde pouze o vyřazení všech obecně nevhodných žadatelů, ale také o rozpoznání jejich kvalit, které budou klíčové při párování. Primární je zájem dítěte, a proto se pro konkrétní dítě hledá rodina, a ne naopak. (Pazlarová, 2016, s. 45)

Je překvapující, že se značně dlouhou dobu rozhodovalo dokonce o *vhodnosti* popř. *nevhodnosti* dětí pro osvojení a PP. Tak se do evidence krajských úřadů nedostávaly děti s handicapem nebo chronicky nemocné či děti minoritních etnik, neboť se nepředpokládalo, že by měly v konkurenci s *vhodnými* dětmi šanci na umístění v rodině. Změnu přinesla novela zákona 359/1999 o sociálně právní ochraně dětí v roce 2013, která dosavadní postup označuje za nepřijatelný. „Každé dítě, které se ocitne mimo péči svojí rodiny, má právo být vedeno v evidenci krajského úřadu.“ (Pazlarová, 2016, s. 41)

Najít vhodnou rodinu ovšem není záležitostí několika hodin, a tak je třeba dítěti zajistit péči na toto přechodné období. Nyní si tedy konečně blíže představíme institut PPPD.

3. Pěstounská péče na přechodnou dobu (PPPD)

V úvodu shrnu základní myšlenku PPPD, která přímo vyplývá z předchozí kapitoly. Děti, které se ocitnou bez rodiny, nemusejí být umístěny v ústavní péči a je jim poskytována péče vhodnější, v náhradní rodině po dobu řešení jejich situace (biologická rodina dočasně o dítě nemůže pečovat nebo se pro dítě hledá jiná, trvalá péče). U kojenců umožňuje tento druh péče vznik specifické citové vazby, která by v ústavních podmínkách byla jen těžko vytvořena, mezi dítětem a stálou pečující osobou, což vede k zdravému citovému vývoji jedince. U dětí starších poskytuje PPPD klidné zázemí vhodné k resocializaci a rehabilitaci, pokud si v rodině prošli traumatizujícími zážitky.

Pěstouni na přechodnou dobu jsou opravdovými profesionály, kteří jsou pro výkon svého povolání náležitě kompetentní. Prošli výběrem, zkoumán byl jak jejich fyzický tak psychický stav a dostalo se jim náležitého proškolení. Za svou práci jsou placeni státem. Odměna pěstouna na přechodnou dobu činí 20 000 Kč měsíčně v případě, že nepečuje o žádné děti. S každým dítětem v péči na přechodnou dobu odměna roste o 6 000 Kč. (Zákon č. 359/1999 Sb., §47 j, odst. 1)

3. 1. Instituce okolo pěstounské péče na přechodnou dobu

Dříve než se podíváme na samotnou PPPD podrobněji, představíme si významné instituce, které se podílejí na procesu umístování a pobytu dětí mimo biologickou rodinu.

3. 1. 1. Krajský úřad

Zprostředkování NRP zde začíná a zde to taky končí. KÚ má k dispozici evidenci pěstounů. Evidence pěstounů na přechodnou dobu je poskytnuta i OSPOD. Když se někde ocitne nezabezpečené dítě a je-li to v jeho zájmu, vybírá se z evidence nejvhodnější dostupná pěstounská rodina. Pokud by nebyla žádná vhodná rodina volná, je možné ve spolupráci s dalšími krajskými úřady umístit dítě do PPPD do rodiny z jiného kraje (Pazlarová, 2016, s. 45). Dítě může být do péče svěřeno na základě soudního rozhodnutí, nebo na základě předběžného opatření, které vydává taktéž soud na návrh OSPOD a to do 24 hodin od podání návrhu. (Zákon č. 292/2013 Sb., §452 – 456)

Mimo to zajišťuje KÚ lékařské a psychologické posouzení žadatelů o zařazení do evidence pěstounů, stejně tak jako jejich školení. (Nožířová, 2012, s. 50 – 60)

Nakonec, po odevzdání dětí, také KÚ zprostředkuje *závěrečné zhodnocení*, kde se sejdou sociální pracovníci, psycholog a pěstoun. Společně si vymění své postřehy a dojmy, pro pěstouny je to zároveň opravdová tečka v jejich úloze aktivního pečovatele v daném případě. Mimo zhodnocení situace je zhodnocen také emoční stav pěstounů a podle něj se také uváží, jestli jsou schopni v brzké době přijmout další děti, nebo jestli potřebují více času na zotavení.

3.1.2. Doprovodná organizace

Jednou z povinností pěstouna je do 30 dnů od nabití právní moci rozsudku o svěření dítěte do péče uzavřít Dohodu o výkonu pěstounské péče s doprovázející organizací. Tou může být OSPOD, nebo jiná právnická či fyzická osoba pověřená k tomuto úkonu příslušným krajským úřadem. (Šustrová in Rychlík, aj. 2018, s. 141)

Některé doprovodné organizace se specializují na klienty z blízkého okolí, jiné fungují napříč kraji. Přístupem a formou plnění svých závazků vůči klientům se mohou značně lišit. Jejich úkolem je blízká spolupráce s pečující náhradní rodinou, její podpora a dohled nad její činností. Také zajišťuje povinné průběžné vzdělávání pěstounů v rozsahu minimálně 24 hodin ročně.

Do rodiny dochází pracovník doprovodné organizace minimálně jednou za dva měsíce, hodnotí situaci, stav dítěte, sleduje postup v Individuálním plánu ochrany dítěte. Rodina má nárok na poradenství a na poskytnutí pomoci při zajištění péče o svěřené dítě v případech, kdy toho pěstoun není schopen (tyto případy jsou zákonem vymezené, patří sem mimo jiné vyšetření nebo lékařský zákrok, vyřizování nezbytných osobních záležitostí, nebo péče o dítě mladší 10 let).

Doprovodná organizace také zprostředkovává přístup k odborné pomoci pěstounům a svěřeným dětem (psycholog, terapeut, ...) a zajišťuje *respitní péči*, tj. odlehčovací služba pěstounům, která zahrnuje částečné, nebo úplné financování celodenní péči o svěřené dítě (tábory, pobyty v lázních, školy v přírodě, ...), čímž pěstounům umožní 14 dní volna v roce. V neposlední řadě doprovodná organizace pomáhá pěstounům při zajišťování kontaktu s biologickou rodinou dítěte. Rozsah a formy poskytovaných služeb doprovodné organizace upravuje Dohoda o výkonu pěstounské péče. (Šustrová in Rychlik, aj. 2018, s. 143 – 145)

3. 1. 3. *Orgán sociálně-právní ochrany dětí*

Povinností orgánů sociálně-právní ochrany dětí je mnoho (především v oblasti prevence a spolupráce s ohroženými rodinami), pro PPPD podstatné jsou tyto:

- sledovat nepříznivé vlivy působící na děti a činit opatření k omezení takových vlivů
- pravidelně vyhodnocovat situaci ohroženého dítěte a rodiny
- poskytovat pomoc rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu
- vykonávat funkci opatrovníka a poručníka dětí
- spolupracovat se soudy, dávat podněty týkající se výchovy dětí, podávat zprávy o dětech

(Matoušek, Pazlarová, 2016, s. 36)

OSPOD vede spisy o ohrožených dětech, vypracovává Individuální plán ochrany dítěte a podává soudu návrhy na úpravy poměrů pečujících osob a dětí. Pakliže je rozhodnuto o umístění dítěte mimo rodinu, OSPOD zajišťuje dohled nad náhradní výchovou, kontaktuje dostupné pěstouny na PD, umožňuje setkání mezi pěstouny a dětmi, poskytuje potřebné informace, spolupracuje s doprovodnou organizací a dochází minimálně jednou za šest měsíců do rodiny na kontrolu plnění povinností pěstounů a situace dítěte. (Matoušek, Pazlarová, 2016, s. 36 – 38)

3. 2. Průběh pěstounské péče na přechodnou dobu

Aby se člověk vůbec mohl stát pěstounem na přechodnou dobu, musí být zařazen do evidence kraje pro tuto službu. Na počátku stojí rozhodnutí jedince nebo páru. Je důležité dobře zvážit svou situaci a všechna možná rizika s ní spojená. Poté je třeba podat žádost na obecní úřad s rozšířenou působností v místě trvalého bydliště.

Společně s žádostí jsou dokládány další dokumenty.

- Doklad o státním občanství – fotokopie občanského průkazu
- zpráva o zdravotním stavu žadatele – praktickým (případně i odborným) lékařem vyplněný formulář
- zpráva o ekonomických a sociálních poměrech žadatelů – sdělení zaměstnavatele o příjmech žadatele, daňové přiznání (pokud je žadatel OSVČ), zpráva sociálního pracovníka OSPOD z šetření v místě bydliště žadatelů
- souhlas se zjišťováním dalších údajů a ověřování údajů uvedených v žádosti
- souhlas s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny
- opis z evidence Rejstříku trestů (ten si vyžaduje městský úřad sám, žadatel ho nemusí předkládat)

(Nožířová, 2012, s. 43 – 45)

Po zpracování žádosti předává obecní úřad s rozšířenou působností celou dokumentaci na krajský úřad, který ve správním řízení pokračuje. Lékař na základě doložených zpráv (může si dožádat i další, doplňující informace) vypracuje posouzení o zdravotní způsobilosti žadatele. Další rozhodující zprávou je psychologické posouzení. To vypracuje odborný psycholog pověřený krajem na základě rozhovoru s žadatelem a vyjádření členů jeho rodiny. Zkoumaná je osobnost žadatele, psychický stav, motivace, předpoklady pro zajištění řádné výchovy dětí, vztahy v rodině, stabilita současných vztahů, etické, náboženské a sociokulturní prostředí a zhodnocení přípravy žadatelů. (Rychlík, Hrbáčková in Rychlík, aj. 2018, s. 35, 36)

Samotná příprava žadatelů probíhá formou školení odborníky na danou problematiku. Je zajišťována krajem, ale s ohledem na personální situaci kraje většinou pověřují jiné organizace k vykonání této činnosti. Školiteli jsou především pediatri, psychologové, speciální pedagogové. Cílem školení je připravit žadatele v největší možné míře na příchod dítěte a jeho specifických potřeb, možná úskalí, deprivaci a dalších odlišností, které s sebou péče o přijaté dítě přináší. Základním předpokladem je, že běžnou výchovu žadatelé zvládnou. (Nožířová, 2012, s. 55 – 59)

Rozsah školení pěstounů na přechodnou dobu činí 72 hodin. Velký důraz je kladen zejména na témata o spolupráci s biologickou rodinou a procesu předání dítěte do další péče. Rozvíjené kompetence z oblasti rané péče jsou monitorování, vyhodnocování a zaznamenávání vývoje dítěte. (Pazlarová, 2016, s. 160, 161)

Po shromáždění všech podkladů je krajský úřad vyhodnotí a rozhodne, zda žadatele zařadí do evidence či nikoliv. Toto vyhodnocování je značně individuální záležitostí, je třeba posoudit jednotlivé výsledky ve vztahu k žadateli (např. Pokud má prostředky k zajištění péče o přijaté dítě a dokáže se vyrovnat s daným omezením, může být žádosti žadatele vyhověno i po nedoporučení ze strany posudkového lékaře atd.) (Rychlík, Hrbáčková in Rychlík, aj. 2018, s. 36).

Po zařazení do evidence se pěstouni na PD dostávají do období velkého očekávání, které věnují zejména intenzivní přípravě rodinného prostředí. Kdykoliv mohou být povoláni k přijetí dítěte a tak by měli být schopni přijmout jakékoliv dítě nehledě na věk. V praxi dochází ke specializaci pěstounů na určitý věk dětí, k čemuž je při hledání vhodné rodiny přihlíženo. Vyžaduje-li to však situace, může být pěstoun vyzván k přijetí dítěte, které není úplně *jeho obor*. Z tohoto důvodu jsou na pěstouny kladeny poměrně vysoké nároky materiální připravenosti. V rodinné výbavě vzorných pěstounů tak najdeme oblečení v různých velikostech do různého počasí pro obě pohlaví, knížky a hračky pro různý věk dětí, pleny, dětská kosmetika, vanička, chůvičky, monitor dechu, autosedačky a kočárky dle věku dětí, dětská postýlka a mnohé další. Dobrá příprava značně usnadní příchod dítěte do rodiny, kterému se mohou pěstouni plně věnovat a nezabývat se sháněním potřebného vybavení. (Pazlarová, 2016, s. 163, 164)

Připravenost znamená po stránce psychické neustále udržovat rodinu v harmonickém stavu, včas řešit všechny drobné problémy a vyvarovat se jejich nárůstu do takové míry, kdy by přímo omezovaly funkci náhradní rodiny. Pro přijaté dítě má být připraveno klidné, bezpečné a příjemné místo a napětí v rodině může mít negativní dopady na resocializaci a vývoj přijatých dětí. Do psychické přípravy lze zahrnout i zmapování dostupných potřebných služeb a předjednání převzetí dítěte do lékařské péče s pediatrem, který bude o specifikách PPPD dobře informován. (Pazlarová, 2016, s. 164)

Vzhledem k situaci se přijímání dítěte do rodiny zkracuje na dobu několika dnů či dokonce hodin. Před přijetím dítěte by měli být pěstounům sděleny všechny důležité informace o dítěti (historie, zdravotní stav, traumata, projevy chování, ...). Podrobnosti převzetí dítěte záleží na dohodě s OSPOD a doprovodnou organizací. (Pazlarová, 2016, s. 164)

Průběh a délka pobytu dítěte v rodině mohou být různé, nejdéle však jeden rok. Do té doby musí být rozhodnuto o další budoucnosti dítěte. Pokud to situace vyžaduje, mohou být ti samí pěstouni znovu požádáni o zajištění péče dítěti, které od u sebe měli v přechodné péči a nepodařilo se pro něj najít vhodné umístění. (Registr práv a povinností, 2013)

Pěstouni dětem po dobu pobytu poskytují klidné a láskyplné prostředí, pomáhají vyrovnat se s traumaty, naslouchají a v přiměřené míře s dítětem otevřeně komunikují o situaci, pečují o jeho zdravotní stav a dokumentují jeho pobyt v rodině a tvoří tzv. *Knihu života* (fotky a písemné záznamy o pobytu dítěte v rodině, u menší dětí se zaznamenávají především pokroky ve vývoji). Dětem školního věku pomáhají se zvládnutím školních povinností.

Zejména u dětí kojeneckého věku mají navíc ještě jeden úkol, a sice podporovat jejich schopnost navázat citovou vazbu s pečující osobou. Důležitost tohoto úkolu jsme si přiblížili v předchozích kapitolách. Pěstouni by měli být s dítětem v častém fyzickém kontaktu, mazlit se, hladit, chovat, přitom se snažit udržovat oční kontakt a bohatou komunikaci (nejen mluvit, ale také broukat, zpívat, atd.). (Pazlarová, 2016, s. 155, 156)

Kontakt s biologickou rodinou je typický pro PPPD u dětí staršího (alespoň předškolního) věku v případech, kdy se předpokládá jejich návrat. V legislativě je to podloženo Úmluvou o právech dítěte, podle které mají děti a rodiče právo navázat a udržovat styk, pokud to přímo nejde proti nejlepšímu zájmu dítěte, a občanským zákoníkem (Zákon č. 89/2012 Sb., §967), který ukládá pěstounům povinnost podporovat styk rodičů a dětí, umožnit a prohlubovat ho. (Zaplatílková in Rychlík, aj. 2018, s.111 – 117)

Pokud kontakt rodičů s dětmi není soudně upravený, záleží na dohodě mezi rodiči a pěstouny. Dobře připravený kontakt s biologickou rodinou může být velmi přínosný pro všechny strany. Pro děti je rodina důležitá při budování vlastní identity. Trhliny v podobě nejasností a domněnek nejsou žádoucí. Je tedy dobré být k dětem upřímný, ale vždy je důležité zvážit, zda-li bude sdělení dané informace pro děti v současné situaci přínosné. Je i v zájmu pěstounů pečovat o kvalitu kontaktu dětí s biologickou rodinou. Vzájemná důvěra a pochopení všech stran vede k zlepšení vztahů. Přínos pro rodiče je hlavně motivace ke snaze vyřešit svou aktuální situaci co nejdříve. Také se mohou přesvědčit, že je o jejich dítě dobře pečováno, což může ulehčit případným traumatům z vlastního selhání. (Pazlarová, 2016, s. 169, 170)

Na straně druhé je celá řada rizik, které u nejen u pěstounů vyvolávají pochybnosti o přínosu kontaktu s rodinou. Největší obavy jsou o zdraví dítěte, jak tělesné, tak duševní. Pokud se jedná o rodinu problémovou, může mít na dítě špatný a vliv a tím nebourávat snahy pěstounů o resocializaci dítěte, což u nich může vést ke ztrátě motivace pro snahu zajistit dítěti řádnou péči. V praxi nejsou výjimkou případy, kdy rodiče na domluvenou schůzku nepřijdou vůbec, značně pozdě nebo v nepřijatelném stavu, proto jsou první kontakty možné pouze za asistence sociálního pracovníka. Pokud se ukáže i takový druh kontaktu jako nevyhovující, může soud upravit podmínky kontaktu a omezit ho tak pouze na formu telefonickou, popř. písemnou. (Pazlarová, 2016, s. 178 – 180)

Vykonávání PP bývá náročné a u PPPD to platí stejně tak, možná i víc. Přestože se jedná o dočasný pobyt dítěte v rodině, což musí mít pěstouni neustále na paměti, je žádoucí vytvářet (především v rané PPPD) silné citové vazby. Kritickým obdobím je předávání dítěte do trvalé péče jak pro dítě, tak pro pěstouny, kteří se mohou dostat do rozporuplných situací, například návrat dítěte do biologické rodiny může doprovázet řada obav, zvláště pokud tato rodina již v minulosti selhala. Předávání dítěte do trvalé péče pěstounům, nebo osvojitelům může být o něco příjemnější, pokud si pěstouni na PD a noví rodiče takzvaně *padnou do oka*. (Nožířová, 2012, s. 20, 21)

Samotný odchod dítěte může značně usnadnit dobrá příprava a organizace, které by se měly zúčastnit všechny důležité osoby zapojené do péče o dítě. Častý model je postupné předávání péče osvojitelům/pěstounům. Noví rodiče do rodiny dojíždějí, seznamují se s dítětem, jeho denním režimem a potřebami a přebírají běžnou péči o dítě v jemu známém prostředí. Pokud to pěstouni umožní, mohou budoucí pečovatelé zůstat v jejich domě i přes noc. Dítě si na jejich přítomnost postupně zvyká, po čase je možné seznámit ho i s novým domovem. S dětmi je důležité mluvit o situaci úměrně jejich věku a naslouchat jejich názoru na věc a pokud je to možné a je to v jejich zájmu, snažit se jejich přání vyhovět. Promyšlení odchodu zahrnuje praktický harmonogram (některé rodiny pro to mají speciální rituály), seznam přítomných lidí a seznam věcí, které si s sebou dítě vezme (osobní věci, hygienické potřeby, dokumentaci, atd.) (Pazlarová, 2016, s. 165, 166)

Po odchodu dítěte je myšleno i na pěstouny a do dvou týdnů se koná *závěrečné zhodnocení*, kterého se zúčastní i psycholog a sociální pracovník příslušného KÚ, OSPOD a doprovázející organizace. Zhodnotí se celkový průběh pobytu dítěte u pěstounů, ke kterému se mohou všechny strany vyjádřit a vše se zaeviduje. Také je pozorován stav pěstounů, popřípadě je jim nabídnuta psychologická pomoc nebo supervize pro snadnější vyrovnání se s odchodem dítěte. Dochází k stanovení času potřebného pro dostatečné nabrání sil a provedení patřičných příprav pro přijetí dalšího dítěte. Ze zákona to jsou minimálně dva týdny, v případě potřeby mohou pěstouni požádat o dočasné vyřazení z evidence osob pro PPP. (Pazlarová, 2016, s. 166)

3. 3. Stav v Libereckém kraji

V evidenci pěstounů na PD bylo ke dni 20. 12. 2019 zařazeno 37 pěstounských rodin. 32 pěstounských rodin v danou dobu aktivně vykonávalo PPPD, zbylých 5 mělo činnost pozastavenou (podle ústního sdělení Bc. Marcely Jarešové (sociální pracovníce OSPOD, nám. 3 května 1, Železný Brod)). Jedná se tedy o značně využívanou službu. Do rodiny je umístěno jedno dítě, v případě sourozenců více. Za rok 2019 mohla být v Libereckém kraji tato služba poskytnuta zhruba 40 dětem.

V Libereckém kraji je 10 pracovišť OSPOD, které operují ve svých spádových oblastech (Česká Lípa, Frýdlant, Liberec, Jablonec nad Nisou, Semily, Železný Brod, Jilemnice, Tanvald, Turnov, Nový Bor) (OSPOD, 2017). Pokud mají s pěstouny uzavřenou Dohodu o výkonu pěstounské péče, figurují zároveň jako doprovodná organizace. Pokud ne, mohou být pěstouni doprovázeni některou z následujících organizací, které operují v Libereckém kraji:

- Centrum Generace, o.p.s. (odkaz na webové stránky: <http://centrumgenerace.cz>)
- Centrum pro rodinu Náruč, z. ú. (odkaz na webové stránky: <http://naruc.cz>)
- Centrum Protěž, z. ú. (odkaz na webové stránky: <http://centrumprotez.cz>)
- Dobrá rodina (odkaz na webové stránky: <http://www.dobrarodina.cz>)
- Farní charita Česká Lípa (odkaz na webové stránky: <http://cpr-fchcl.cz>)
- KROK pro všechny generace, o.s. (odkaz na webové stránky: <http://krokpro.cz>)
- Rodina v centru, z. ú. (odkaz na webové stránky: www.rodinavcentru.cz)

(Náhradní rodina, 2020)

Tyto organizace jsou Libereckým krajským úřadem pověřeny k uzavírání Dohody o výkonu pěstounské péče a k doprovázení pěstounských rodin, mají tedy pracovníky vyškolené v oboru sociální práce, kteří s pěstounskými rodinami spolupracují.

Podpůrná síť se zdá býti dostatečnou, počet pěstounů je však nízký. Pro pokrytí problematiky náhradní péče pro nezajištěné děti fungují v Libereckém kraji ještě dvě zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Je to ZDVOP Paprsek v Liberci s kapacitou dvaceti lůžek a ZDVOP Hvězdička v Jablonném v Podještědí s kapacitou šestnácti lůžek. (Asociace Dítě a Rodina, 2019)

Jediným dětským domovem pro děti do tří let v Libereckém kraji je Dětské centrum Liberec, které zároveň funguje jako ZDVOP Paprsek. Liberecký kraj má také jeden diagnostický ústav (Dětský diagnostický ústav Liberec), dva výchovné ústavy (Dětský výchovný ústav Hamr na Jezeře, Výchovný ústav pro děti a mládež Chrastava) a sedm dětských domovů (Česká Lípa, Dubá – Deštná, Frýdlant v Čechách, Jablonec nad Nisou, Jablonné v Podještědí, Krompach, Semily). (Kraj-lbc, 2020)

EMPIRICKÁ ČÁST

4. Položení výzkumné otázky

Jak již z názvu práce vyplývá, jejím cílem je popsat situaci fungování pěstounské péče na přechodnou dobu v Libereckém kraji. Dílčí otázky zaměřené na průběh činnosti profesionálních pěstounů jsou následující:

- Jak probíhá příprava na přijetí dítěte?
- Jak probíhá společné soužití?
- Jaká je situace dětí po odchodu z pěstounské rodiny na přechodnou dobu?

5. Metodologie výzkumu

Po položení výzkumných otázek je pro jejich zodpovězení třeba stanovit vhodnou metodu sběru dat, kterou se v našem případě stala případová studie. Jednotlivé případy jsou pro svou rozdílnou povahu nevhodné pro vyvozování generálních závěrů, proto jsem zvolil kvalitativní výzkumnou metodu, která nám podává komplexní, byť subjektivní pohled na věc, jehož výsledky nejsou obecně platné a mohou být značně zkreslené (Skutil, 2011, s. 108 – 115). Představíme si metodu sběru a zpracování dat a výzkumný vzorek. Výsledky výzkumu budou shrnuty v závěrečné diskuzi a budou porovnány s poznatky z teoretické části.

6. Metoda sběru dat

Případová studie byla vypracována na základě dat získaných z polostrukturovaného rozhovoru. Byly specifikovány okruhy otázek, na které respondentka odpovídala dle svého uvážení, podle svého tempa, aby byla konverzace přirozená. (Miovský, 2006, s. 159 – 162)

7. Výzkumný vzorek

Respondentka byla do krajské evidence pěstounů na přechodnou dobu zařazena v roce 2013. Předtím byla pěstounkou dlouhodobou a toto povolání vykonávala úctyhodných 38 let, má tedy bohaté zkušenosti s péčí o děti a s danou problematikou je dobře obeznámena.

8. Data a jejich analýza

Respondentka byla seznámena s informacemi o výzkumu, byl jí sdělen cíl a způsob průběhu rozhovoru. Svolila k pořízení zvukové nahrávky rozhovoru na diktafon a byla ujistěna o zachování anonymity. Její osobní údaje nejsou nikde uvedeny, veškerá získaná data budou použita pouze pro účely této bakalářské práce. Respondentka bude nadále označována jako *pěstounka*.

Doba trvání rozhovoru byla přibližně dvě hodiny. Pro převod rozhovoru z mluvené podoby do písemné byla použita doslovná transkripce. (Hendl, 2005, s. 206)

Pro tématické rozkrytí textu jsem použil metodu otevřeného kódování. (Hendl, 2005, s. 247) Data byla analyzována za využití poznatků získaných z teoretických podkladů, která již od začátku provází celou práci. (Skutil, 2011, s. 111)

Závěrečná zpráva má podobu klasické zprávy o jednopřípadové studii a je hojně prokládána výroky *pěstounky* z rozhovoru. (Skutil, 2011, s. 111, 112)

9. Interpretace dat

Data získaná z rozhovoru jsem rozdělil do několika okruhů. Průběžně jsou informace doplňovány citacemi z rozhovoru. Na úvod jsem přidal seznámení s kariérami žijícím životem *pěstounky*.

Tématické okruhy:

- 9. 1) Situace *pěstounů* na přechodnou dobu
- 9. 2) Jaké jsou přijímané děti?
- 9. 3) Společné soužití
- 9. 4) Kontakt s biologickou rodinou
- 9. 5) Odevzdávání dětí
- 9. 6) Smysl *pěstounské* péče na přechodnou dobu

Stručné seznámení s kariérou pěstounky

Svou pěstounskou kariéru započala v roce 1975, ve věku 24 let. Inspirací jí byla její sestra, také pěstounka. Líbilo se jí to a tak se s manželem dohodli, že do toho taky půjdou. Poskytování dobré a milující rodinné péče potřebným dětem se stalo jejím celoživotním posláním. Poslední dítě odevzdala před třemi měsíci a s novým rokem už toto povolání pověsila na hřebík. 45 let s dětmi, celkově jich přijala 20. Za ta léta se mnoho událo a pěstounská péče se v zákonech a v praktické rovině značně formovala až do dnešní podoby. Mimo finanční a právní stránku věci se zásadně změnil přístup ke kontaktu s biologickou rodinou dítěte.

Pěstounka: *„...to byla takzvaná skrytá adopce, jo. Prostě tam se zakázal styk s vlastníma rodičema, s rodinou, se vším, a měl jste, dokonce se jim dávaly jména vaše a tak dále, a bylo to jako adopce, ale za státní peníze, bych řekla, jo. Jako takhle. Kdežto teďko, jak je pěstounská péče, že se jako preferuje ten styk s tou rodinou a měl by se udržovat a tak dále, oni stejně nepřijdou jo, ale prostě mají tu možnost...“*

Po nějakém čase se rodina rozrostla o dvě vlastní děti. V *klasickém* pěstounství pokračovali až do roku 1984, kdy přešli to Zvláštního zařízení pěstounské péče. Manžel chodil do práce, pěstounka se starala o větší množství dětí (celkově i s vlastními dětmi mohlo být maximálně 8 dětí v rodině) a dostávala za to plat.

Pěstounka: *„...bylo to jako že tam byl manželský pár. Manžel chodil normálně do práce, já jsem byla doma, měla jsem normálně plat, a muselo tam být osm dětí, ale i s vašima vlastníma, jo. Osm dětí, my jsme měli devět, protože si děti přinesly ze školy jednoho sirotka, kterej prostě neměl kam jít, takže nám udělali výjimku. No a takhle jsme jeli.“*

To trvalo až do roku 1989, kdy bylo toto Zvláštní zařízení pěstounské péče zrušeno.

Pěstounka: *„A to se potom zrušilo, protože si mysleli, že už to není zapotřebí, i když to byla vůbec nejlepší pěstounská péče, jaká vůbec existovala, protože se tam dostávaly velké sourozenecké skupiny, víte?“*

Pár pokračoval v pěstounské péči i nadále. Koupili dům, přestěhovali se a děti, které měli do té doby v péči, šly s nimi. Jak děti rostly a opouštěly hnízdo, volná místa byla zaplňována nově přibíranými dětmi. A tak vznikla velká rodina. Manželé a jejich 16 dětí (z toho 2 vlastní). O úspěšnosti pěstounské péče v tomto případě svědčí i fakt, že vychované děti žijí běžný život a založili nebo zakládají své vlastní rodiny.

Pěstounka: *„To je velká rodina! To je strašný úplně! A teďko ty vnoučata do toho a to, já už říkám né, když jsou Vánoce a to všechno zrušit (smích). Jó, to se násobí, každé se vdal, oženil, no, asi jenom dva nejsou, co by měli rodiny, no a takhle to teďko se násobí, každé má dvě tři děti.“*

Léta běžela a s přibývajícím věkem manželé usoudili, že už se na dlouhodobou pěstounskou péči necítí. Tak se pěstounka rozhodla zvolit jiný, v té době u nás ještě ne moc populární, způsob, jak pomáhat dětem a v roce 2013 se stala pěstounkou na přechodnou dobu.

Pěstounka: *„No a i když pak už věkově jsme uznali, že už opravdu nevychováme ty děti, no tak jsem šla do té přechodky, já sama bez manžela už.“*

Prošla povinným školením a brzy dostala do péče první miminko. Přestože byl institut pěstounské péče na přechodnou dobu zákonem ustanoven již v roce 2006, v praxi často nedocházelo k jeho využívání. Postupně se mu dostala řada úprav a hlavně potřebná pozornost ze strany úřadů a médií. Zvyšovala se též informovanost sociálních pracovníků.

Pěstounka: *„...úplně ta původní přechodná pěstounská péče, co třeba začínali, já nevím, ty první, tak ty měli normálně jako že maj dítě v pěstounce...“*

Postupně se pěstounům na přechodnou dobu dostalo i patřičné přípravy a zvláštního finančního ohodnocení.

9. 1. Situace pěstounů na přechodnou dobu

školení (kvalita, potřeba), finance, čas, vytíženost, neustálá připravenost

Aby se mohla stát pěstounkou na přechodnou dobu, musela projít povinným školením, celkově 72 hodin. Není divu, že po téměř 40 letech aktivní praxe jí toho programová příprava mnoho nepřinesla.

Pěstounka: „...takhle, já to nemůžu úplně posoudit, protože já už jsem v tom 40 roků zaběhnutá, že jo, takže pro mě to byla spíše zábava, protože my jsme tam takové ty psychologické hry hráli třeba nebo tak, to bylo fajn, já na to i ráda chodím na ty přednášky i tady když jsou dobré...“

Přesto by tato školení neoznačila za zbytečná. Zařadila by je i pro žadatele o příbuzenskou pěstounskou péči, pro které povinné není. Hodně záleží na tom, kdo zrovna školí. Navíc měla možnost vidět to i z druhé strany, neboť si ji, jakožto zkušenou pěstounku, zvali na školení, aby svoje životní zkušenosti a rady předala dál. Díky tomu se dostávala do situací, kdy byla dopoledne školena a odpoledne školila. Jako mentorce se jí svěřovali ostatní pěstouni, mnohdy nespokojeni s věkem některých lektorů, který považovali za příliš nízký, což bylo spojováno s nedostatečnými zkušenostmi v oboru. Titul zkrátka není vše. Vyprávění ze života pěstounky bylo pro ně prý přínosnější.

Pěstounka: „...a oni prostě fakt ty lidi si hodně stěžují, že ty psychologičky jsou mladý, a teď jim tam kážou něco z teorie, není to takový jako projítý tou praxí...“

Na co by měli být budoucí pěstouni (nejen na přechodnou dobu) lépe připravováni je fakt, že opravdu nebudou vědět, jaké dítě k nim jde. Pro dítě se hledá rodina, a ne naopak. Bohužel ale není v moci odborníků a sociálních pracovníků najít vždy pro každé dítě to pravé ořechové. I když se může zdát daná rodina pro dítě dobrá, při společném soužití se může ukázat, že tomu tak není. Taková vzniklá situace je nepříjemná nejen pro dítě, ale i pro pěstouny. Je tedy lepší, pokud nastanou závažné problémy či neshody, informovat příslušnou doprovodnou organizaci a popřípadě dítě vrátit.

Pěstounka: „...a není to vostuda, že se vám to dítě neseďne, prostě. Proto vždycky říkám: „Je lepší to dítě jako vrátit“. Je to hrozný. Je to hrozný, ale.... hned ze začátku, je to blbý takhle to říct, než aby tam to dítě 3, 4 roky bylo a bylo to katastrofální.“

Načež přidává příběh jednoho dítěte, které nemělo to „štěstí“ a bylo vráceno až po několika letech strávených v rodině, kam se zkrátka nehodilo a tím se dostávalo do velmi úzkostných stavů, které propukaly až v záchvaty. Po změně pěstounské rodiny (dítě přešlo právě k naší pěstounce) záchvaty zmizely.

Prošla školením, po několika sezeních s psychologem, kdy hovořil nejen s ní, ale také s jejím manželem a rodinou, neboť je důležité znát celou rodinnou situaci, byla zapsána do rejstříku pěstounů na přechodnou dobu. Přestože už byla pěstounkou jen ona, bez manžela, jeho funkce byla stále nepostradatelná. Finanční ohodnocení pěstounů na přechodnou dobu shledává nedostatečným. Především pěstounky samoživitelky jsou podle ní ve velmi tíživé situaci, při dnešních cenách nájmu jim toho z 16 tisíc moc nezůstane. To vše je ztíženo faktem, že nevíte dne ani hodiny, kdy budete muset přijmout dítě. Všude chodíte s telefonem a jen čekáte, kdy vám zavolají. Musíte být neustále připraveni a vybaveni, mít zásobu oblečení a pleny pro nejmenší děti, ale klidně se vám může stát, že dostanete dítě starší, prakticky bez ničeho a musíte okamžitě zareagovat a postarat se o něj. Po odevzdání dítěte máte nárok na 3 týdny odpočinku, ale pokud pro dítě nemají vhodné umístění, kontaktují vás s otázkou, jestli už jste dostatečně odpočatí a to se ví, že dítě neodmítnete.

A pak tu jsou návštěvy u lékařů. Děti, které se k vám dostanou mají nezdárka kdy zdravotní problémy. Rozštěp, nedostatek růstového hormonu, u starších dětí rovnátka atd. Ne vše vám uhradí pojišťovna. Odborníci navíc sídlí v různých městech, takže za nimi i hodiny cestujete. Situace pěstounů na přechodnou dobu tedy není snadná, zvláště pokud nemáte partnera, který by vám se vším pomáhal.

9. 2. Jaké jsou přijímané děti?

odkud přicházejí, vztah s rodiči, v jakém jsou stavu tělesném a duševním

A potom ten slavný moment konečně nastane! Dítě přijde do rodiny. Je to velký zásah do života všech zúčastněných, především právě pro dítě. Odkud přichází? Kdo jsou jeho rodiče? Jaký mělo s nimi vztah? Jak co možná nejlépe přizpůsobit svůj přístup k dítěti? Co od něj můžeme očekávat? Na co si máme dát pozor? Je zdravé? Jistě je zde mnoho dalších otázek. Získat ty správné odpovědi není však záležitostí hodiny, mnohé musíme zkoumat celé měsíce.

Začneme u vztahu k rodině. U malých dětí, převzatých přímo z porodnice, by se mohlo zdát, že to bude snadné. Své rodiče přeci neznají, po porodu je opustili. Opak je pravdou. Děti jsou velmi vnímavé a hned poznají, že vy nejste jejich máma. A dají vám to taky najevo.

Pěstounka: *„To totiž když vezmete dítě z kojeňáku nebo dostanete, tak oni jsou takový, to se dá špatně vysvětlit, to byste musel zažít, oni jsou takový strnulý a třeba jak je takhle si přiložíte a oni udělaj tak jako takovej oblouk trošku jo. Oni jako nemají tu důvěru k vám.“*

Nezbývá než se snažit najít si k dítěti cestu a umožnit mu najít si cestu k vám. To samé potřebují i děti starší, které už mají zkušenosti s výchovou rodinou, ústavní nebo obojí. U těch je to značně složitější. Předchozí prostředí, kterými si prošly, nebyly zdaleka ideální. Byly doslova nevhodné, někdy až životu nebezpečné a na dětech se to podepsalo. V případě naší pěstounky si představíme tři děti mladšího školního věku, které přijala na přechodnou dobu. Jednotlivé případy si budeme muset rozdělit, neboť jsou značně odlišné.

Pěstounka: *„...dvě holčičky, jednoho kluka, to byly tak kolem těch, 6, 7, 8 roků ty děti měly a opravdu byly zničený.“*

První holčička přišla z trvalé pěstounské péče. Objevovaly se u ní silné a dlouhotrvající záchvaty vzteku, doprovázené nekontrolovatelným ječením a rozbíjením věcí. Pěstouni po čase usoudili, že to s ní nepůjde, měli v péči ještě dvě jiné holčičky a nechtěli riskovat rozvraty v rodině. Své biologické rodiče také stihla poznat, jejich výchova byla zřejmě dost labilní, značně podbarvena závislostí na alkoholu. Pro tělesné tresty se nemuselo jít daleko. Za svůj tehdy ještě velmi krátký život prošla ještě třemi dalšími rodinami. Pocit odmítnutí v ní byl hluboce zakořeněn. Veškerá citová pouta, které kdy mohla navázat, byla po čase znovu přetrhána. Dalším dopadem častého střídání výchovného prostředí a nejednotnosti výchovných stylů, které na ni byly použity, byla značná zmatenost v hranicích, chování i v citění.

Pěstounka: *„Vyloženě zničené dítě, které k nám přišlo, my jsme byli šestá rodina jo. Jako ve věku pěti let a my jsem byla šestá rodina, tak si dovedete představit, co se s tím dítětem dělo.“*

Druhá holčička byla z biologické rodiny odebrána taktéž pro problémy rodičů, v tomto případě matky, s alkoholem. Zde se však předpokládalo, že bude situace brzy vyřešena a dítě se bude moci vrátit zpátky. Matka měla doporučeno jít na léčení, což odmítla. Údajně to chtěla zvládnout pouze distanční léčbou. Dívka byla značně zanedbávaná, k pěstounce byla přivedena hladová, pohublá, vlasy zacuchané v „dredy“, téměř nahá.

Pěstounka: *„...s takovou taštičkou špinavých hadrů, které ani byste tomu dítěti nedal ani na zahradu.“*

Navíc musela opakovat první třídu, protože měla absenci v nadpoloviční většině všech hodin. Matku budila, aby ji do školy odvedla, ale ta spala. Před plným propuknutím zanedbávání způsobeném duševní nepřítomností věčně opilé matky nebyla výchova zcela špatná. Dítě bylo milé, snaživé, pořádné, základní hygienické návyky mělo osvojené. Vztah k matce měla složitý. Na jednu stranu ji měla moc ráda a chtěla s ní být, na druhou stranu se na ni zlobila, protože tu pro ni nebyla, když ji potřebovala.

Pěstounka: „*Takže ona z toho byla nešťastná. No protože ona byla (odmlka), to bylo prostě dítě které by miloval úplně každéj. A ona se chtěla té učitelce zavděčit, těm spolužačkám, být oblíbená a přitom na druhé straně ta máma kterou milovala prostě, tak jí vždycky zklamala takhle.*“

O chlapce se starala převážně jeho babička. Mentálně postižená matka by řádnou výchovu nezajistila. V rodině byl ještě děda, který byl však nemocný. Chlapec je velmi bystrý, už v předškolním věku uměl číst, dokáže dobře komunikovat a především zběhlý je v manipulaci s druhými. Matku brzy ovládal, dědu posléze také (toho dokonce zamykal v pokoji, když nechtěl být odveden do školy). Po smrti babičky se „péče“ ujala matka, která žije mezi bezdomovci. V novém kolektivu chlapce mnoho dobrého nepotkalo. Nulové hygienické podmínky, špatné stravovací návyky, každodenní čelení klimatickým vlivům bez možnosti úkrytu ve stálém přístřeší. Lidé pochybných zásad chlapce využívali, strčili ho do kontejnerů, aby jim podával věci. Tehdejší přítel jeho matky ho surově zbil. Chlapec byl převezen do nemocnice a matce definitivně odebrán. Styk s ním jí však nebyl zakázán. Nápadné zanedbání bylo opět tělesného rázu, chlapec neuměl moc dobře chodit. Jinak byl fyzicky v pořádku.

Co však nebylo v pořádku ani u jednoho z přijatých dětí byla psychika. Agrese, odmítání, výbuchy vzteku, slovní napadání,... Projevy byly různé. Obzvláště silně narušený byl citový vývoj. Hledání společné cesty k sobě nebylo snadné.

Tím jsme si představili starší děti, přijaté pěstounkou do péče na přechodnou dobu. V následujících kapitolách se o nich ještě zmíníme. Teď si představíme ty mladší. Nejprve chlapečka, který byl vůbec první dítě naší pěstounky na přechodnou dobu. Předání neproběhlo v porodnici, chlapec si několik prvních týdnů svého života prožil na „odvykačce“ v ústavu.

Pěstounka: „... *asi dva měsíce tam byl, protože on měl hrozně šílené abstáky, tam byl heroin, marijánka, pervitin, tam bylo všechno.*“

Předání druhého chlapce proběhlo v porodnici, přestože se jednalo taky o dítě drogově závislé matky.

Pěstounka: „...*tam si matka píchla ještě před porodem, aby to líp prožívala že jo, pak nespolupracovala, tak ho museli vytahovat, ale u něho nebyl ten absták tak velikej...*“

A nakonec holčička, také předaná v porodnici, ale zdravá a *čistá*. Byla čtvrtým dítětem, matka je dala všechny hned po porodu k adopci.

Pěstounka: „*U té poslední holčičky jsme už zažili i ten kufřík, takovej ten kufřík, jak v porodnicích dávaj, oni tam maj album, fotku hned po porodu a všechno jako když píšete vlastnímu dítěti, míry, váhy,...*“

A takhle je dostanete. Moc toho o nich nevíte. Prostě je máte, musíte se o ně postarat a postupně zjišťujete, co a jak. Pěstounka měla i negativní zkušenost s lékařským přístupem v porodnici u druhého chlapce, kdy jí nepředali veškeré informace o zdravotním stavu dítěte, který se v následujících dnech projevil. Pro pěstounku to nebylo poprvé. Děti, které přijímala do dlouhodobé pěstounské péče přicházely s neúplnou zdravotní dokumentací, popřípadě s žádnou. Tak objevíte kýlu, která už byla objevena, ale nebyla řešena, žloutenku, alergie nebo částečnou hluchotu způsobenou vyoperování nádorového nálezu v uchu. Dokumentaci k tomu nemáte, děti si ji s sebou neunesou, rodiče ji snad někde ztratili. Jsou děti očkované? Nevíte.

Pěstounka: „*To si berete čistej list a ted' jste detektiv.*“

9. 3. Společné soužití

jak probíhá společné soužití, komunikace s dětmi, výchovné metody, stanovení a přijímání hranic, obtíže při výchově vyplývající ze zdravotního stavu dětí

Když už s vámi dítě pár dní prožilo, začne se více projevovat. Postupně zjišťujete, koho to vlastně máte. Každý je jiný a chová se různě. Situace je pro dítě neznámá, na změny může reagovat intenzivněji, nebo naopak útlumem. I v případě naší pěstounky a přijatých dětí byly projevy rozličné, taktéž problémy si žádaly individuální způsob řešení. Projdeme si to opět s jednotlivými dětmi, ve stejném pořadí, v jakém jsme se s nimi seznámili.

V případě první holčičky na sebe brzy upozornila nejistota pramenící z nové, neznáme osoby. Protože si prošla pěti rodinami a tedy i pěti odlišnými výchovnými styly, nevěděla, jak budou noví rodiče jednat, kde jsou hranice, co se smí a co už ne, jaké normy chování se uznávají tady. Zmatení, byť jeho původ nebyl pěstounkou mnohdy spatřen, vyústovalo ve výbuchy vzteku.

Pěstounka: „To dítě z tohohle přišlo, že se tam nechodilo pro výprask daleko a ona na to byla zvyklá a potom postupně jak se měnily ty zařízení a rodiny, tak ona, ona sama měla záchvat vzteku a řvala : „Já nevím co mám dělat?!“ jo, protože u té babičky a u té mámy a u toho táty a já nevím, kde všude byla, tak vždycky dostala vejbuch a bylo to zapomenuté, že jo, kdežto to bylo strašně složité právě ukočírovat tu holčičku, když ona sama vlastně se z té situace nedokázala dostat, ona nevěděla co má dělat, že jo. Její naměřené hranice které měla, že tady něco provedla a tady dostala nářez a pak už se jelo dál a najednou to zmizelo a ona si nevěděla rady. To bylo prostě, to bylo těžké dítě.“

Postupem času se jejich vztah s pěstounkou zlepšoval. Záchvaty probíhaly, ale pěstounka našla způsob, jak jejich dopady snížit snad i průběh holčičce ulehčit. To vedlo k uklidňování a kdo ví, třeba by nakonec zmizely úplně, kdyby holčička v rodině zůstala. O tom ale péče na přechodnou dobu není.

Pěstounka: „A stačilo tak málo, ona vždycky jak měla ten záchvat, to byl fakt záchvat to se jinak nedá říct, a ona se, ono tam neexistovalo že dítě, když se vám vzteká, tak ho třeba zavřete do pokoje nebo řeknete „tak si tady breč a já jsi jdu něco dělat.“ a u ní to neexistovalo, ona začala rozbíjet věci v ten moment a ona chtěla abyste tam byl u toho. Abyste tam byl, tak já jsem potom přišla na to že si vezmu knížku a čtu si a nechám jí tam křičet, ale ona měla pocit že tam jsem a potom jí to přešlo a přešla do takovýho normálního breku, tak jsem si jí vzala na klín, a prostě jsem jí objala a ona říká: „no, mě bolí v krku“ a já říkám: „no mě by taky bolelo kdybych takhle křičela jo, příště prostě nesmíš takhle křičet nebo tak...“ a ono se to tak postupně uklidňovalo protože ona věděla že jí nezavrhnou za tohle jo, no a když už se to začalo tak všechno krásně balit a tak, tak šla.“

Začlenění druhé dívky do rodiny bylo o poznání snadnější. Byla hodná, pečlivá, svoje povinnosti si plnila, sebeobsluhu ovládala. Z výchovného hlediska nebyly problémy. Zoufalost a úzkostné pocity přicházely až později, když byl znovu navázán kontakt s biologickou matkou (o tom se ještě zmíníme).

Zato chlapec dal pěstounce a její rodině pořádně zabrat!

Pěstounka: „*No a pak byl ten větší kluk že jo a ten už byl zase, já to tady nemůžu říct ale řeknu to na plnou pusou, ten byl vyčůránek!*“

Zkoušel hledat hranice a neustále je prověřoval. Dožadoval se pozornosti až nepochopitelnými provokacemi celé rodiny.

Pěstounka: „*...a on jako takhle furt provokoval jo, třeba ty větší kluky, jo a ten, to je startovací že jo, a on do něho tak dlouho ryl až mu jednu třeba stříhnul no. A bylo zle.*“

Chlapec byl velmi vypočítavý, takové situace potom využíval ve svůj prospěch, všude je vyprávěl a sebe stavěl do role oběti násilí. Pěstounka tedy musela domlouvat celé rodině, aby na takové provokace nereagovali, ignorovali je. Všelijak způsobené úrazy také využíval k obvinění členů rodiny z páchaní násilí na jeho osobě.

Pěstounka: „*Nebo mě třeba jednou osočil že jsem ho vzala dřevem po hlavě jo, a já říkám „Vždyť já jsem za dveřma, jak jsem tě... Ty ses táhle bouchl o policičku.“ víte, a on to všude vykládal takovéhle věci...*“

Takové příhody dokonce překročily práh domu.

Pěstounka: „*On byl ve školce, on se musel vrátit z první třídy, protože ho nikdo nezvládl ve škole tak prostě řekli, že ho musej vrátit, tak on šel, u nás on chodil celej rok do školky. A přijdu si pro něho a paní učitelka mi říkala: „Víte já vám musím něco říct, ale věřte mi, opravdu jsem to neudělala. On mě prostě osočil že jsem ho škrtila.“ Jo a já říkám že už jsem měla pár takových incidentů doma tak vám to věřím a ona říká: „On měl si lehnout, on nemusel spát už po obědě, já vím že je velkej, ale měl si lehnout a tady byla taková zima, tady jsme měli otevřené okno tak já jsem jako ho chtěla přikrýt a on začal strašně rvát že ho škrtil“ jo a on vás takhle osočil.*“

Veškeré incidenty pěstounka hlásila doprovodné instituci nebo sociální pracovníci. Chlapec již byl *známá firma*, takže se pěstounka do žádných problémů se zákonem nedostala. Mimo řadu konfliktů zažila s chlapcem i pěkné chvíle. Byl chytrý, povídavý, zpívali si spolu, chechtali se. Naděje na zlepšení chování a vykořenění nešvarů nebyla zcela ztracena. Hezky to dokládá nadcházející citace pěstounky:

Pěstounka: „...*no to třeba jsme šli jednou ze školky protože on neuměl moc chodit a pan doktor říkal: „Musíte s ním chodit hodně, aby se to naučil prostě.“ On byl taky hodně línej (smích) , že jo, takže od nás z ... až k nám na ... pěšky, tam přes ty pole vždycky že jo. A začal padat sníh a já jsem udělala kuličku a hodila jsem to naňho a on úplně (nádech). To bylo (odmlka) a teď nevěděl co. A já sem se začla smát a to jste úplně viděl jak on z toho děsu, jako takovou jako hrůzu, teď vystartuje „ona mě zbila“ nebo něco a teď se začal smát taky a začali jsme se koulovat jo.“*

„...*já věřím že by se z toho mohl dostat, no nevím. Nemůže tam ale bejt mezi těma bezdomovcema. Protože pro malé dítě moc jako bezdomovci nejsou.“*

Vytváření harmonického soužití byl zkrátka běh na dlouhou trať, kterou ovšem rodina neměla zcela k dispozici, vzhledem k povaze tohoto specifického druhu pěstounské péče. Aby to fungovalo, bylo zapotřebí pevně stanovených hranic a důslednosti při kontrole jejich dodržování. A děti to stále zkouší. Zkouší, jestli je budete mít stále rádi, i když vám takhle *nakládají*. Pěstounka proškolená léty praxe zjistila, že příliš volné hranice nejsou dobrou cestou. Přiměřený řád dává dětem jistotu.

Pěstounka: „...*opravdu musíte být důslední. Jako laskavá důslednost se tomu říká, jako opravdu ne nějaké řvaní: „A půjdeš a teď půjdeš spát!“ ,ale prostě: „Ne, na tomhle jsme se domluvili jo, takhle to bude a hotovo, prostě přesto...“ . A jednou dvakrát polevíte, a oni jak jsou zvyklí že neměli nic, kam lehli, tam spali, kdy spali, tak oni to prostě potom tak nějak vyžadují. Protože oni pak vědí co mají dělat.“*

S odlišnými potížemi se potýkala během péče o svěřené kojence. V případě prvního chlapce šlo o silné abstinenční záchvaty, které zmizely až po čtyřech měsících, nespavost a problémy s přijímáním potravy.

Pěstounka: „...jsou takový nervózní děti, mají třesavku, oni třeba nesměj brečet, ono se jim takle začne klepat bradička, pak ty ruce, nohy úplně takhle a to je prostě abšťák a musíte chovat, chovat, chovat až ho z toho vynosíte, no teď je to úplně zlatej kluk!“

Druhý chlapec měl také takové záchvaty, ale o poznání kratší a méně intenzivní. Bohužel se u něj projevila kýla, o které pěstounku v porodnici neinformovali.

Pěstounka: „A já ho koupala a najednou takové boule a já nevěděla co to je, tak jsme ještě letěli na pohotovost večer no a kýla a okamžitě operace jo, a že se to mohlo už v té porodnici vyřešit nějak, nebo mohli upozornit...“

A tak ještě v průběhu šestinedělí prodělal chlapec operaci kýly. Ani u tělesně zdravé holčičky nebyly začátky v rodině snadné. Byla stále *naštvaná*, odmítavá, nesmála se, moc nereagovala, při chování strnulá, nepřitulila se. Pěstounka to přisuzuje tomu, že byla odmítána již v prenatálním věku. Děti poznají ledasco. Naštěstí si k sobě vybudovaly důvěru.

Pěstounka: „Normálně naštvaný mimino. A trvalo to skoro celejch 6 neděl a to jsme říkali: „Co s ní budem dělat?“. Ona nás fakt jako odmítala jo, a pak jsem jednou jí takhle držela a ještě jsem s ní povídala a tak tu hlavičku podepřenou a takhle sem si jí dala a už jsem čekala že mi zase udělá (smích) a ona si úplně tak (odmlka) a říkám a je to, a je to, už je to tady. A pak přišla za měsíc a půl k té mámě a už to bylo usměvavý, šťastný mimino.“

Po překonání prvotních obtíží a získání důvěry k pěstounce probíhala výchova tří kojenců jako běžná výchova dětí.

9. 4. Kontakt s biologickou rodinou

jak probíhalo, jak to děti snáší, úskalí, komunikace mezi pěstounkou a biologickou rodinou

Pravděpodobně největším strašákem budoucích i některých současných pěstounů je biologická rodina přijímaného dítěte. Počítáte s nejhorsím. Kdo by taky jen mohl zanedbávat dítě? Styk s rodinou je však preferovaný. Pěstouni se obávají, že jejich práce přijde vniveč, když bude dítě opět vystaveno negativním vlivům, ze kterých muselo být odebráno. V pěstounské péči na přechodnou dobu se jedná o klíčové momenty, pokud se předpokládá, že se dítě do rodiny vrátí.

V případě první holčičky zůstala biologická rodina někde v historii pod nánosem dalších náhradních rodin a kontakt udržován nebyl. Jinak tomu bylo s druhou holčičkou, přímo odebranou matce a danou pěstounce. Kontakt vyvolala pěstounka. Viděla, jak je holčička smutná, stýská se jí po matce. Není divu, celý život žila s ní a teď je najednou u cizích lidí. Nejprve se setkala pěstounka s matkou. Matka nejevila přílišný zájem o dítě, ale k pěstounce byla velmi otevřená a dlouho jí vyprávěla o svých problémech.

Pěstounka: „...bylo to takový trapný, nejdříve jsme se setkaly jako samy dvě a (povzdech) mně to bylo osobně líto, že ona nemá zájem se zeptat, jak se holka má.“

Po čase se dohodly na setkání s dívkou, ta však byla svolná zúčastnit pouze za přítomnosti pěstounky. Stále se na svou matku velmi zlobila. Společná setkání však mnoho interakce mezi matkou a dcerou nepřinesla. Holčička si hrála sama a matka dál vykládala pěstounce o svých problémech. Když už se měl pobyt dívky v pěstounské rodině chýlit ke konci, jezdila k matce na víkendy. Návraty k pěstounům byly bolestné a plné pláče.

Pěstounka: „...jenže pak to bylo zase strašně zoufalý když měla jet k nám a to ona zas strašně zase brečela jo, protože ona chtěla zůstat s tou mámou, ona jí měla strašně ráda akorát máma prostě pila no.“

U chlapce měl zájem o kontakt děda. Pro své zdraví s ním však nevydržel celý den a volal, ať si pro chlapce přijedou. Zpočátku se tak chlapec setkával i se svou matkou. Přišla ke svému otci na návštěvu, aby se mohla setkat se svým synem. Bohužel to mělo špatné konce. Matka pod záminkou nákupu v obchodu s chlapcem vyšla z bytu a zavedla ho opět mezi bezdomovce.

Pěstounka: „*Ona je rozumu mdlého a klukovi furt slibuje, jak si ho vezme a blabla a takové kecy a nikdy si ho neveme, protože se neumí postarat sama o sebe, no tak ještě o kluka!*“

To se potom projevilo i na chlapcově chování. Došlo tedy k dohodě, že když bude chlapec u dědy, tak tam matku nebudou zvat.

Pěstounka: „*...že se má stýkat s vlastní rodinou že jo. Ale pak dávejte to dítě do kupy zase. jo. Protože ono přijde tak rozhozený že se z toho třeba týden nemůže vzpamatovat.*“

Při komunikaci s biologickou rodinou je důležité zůstat lidský. Nakonec mluvíte také s lidmi, byť mohou být značně odlišní a pro vás nepochopitelní. Musíte se k nim chovat slušně a brát je takové, jaké jsou, neodsuzovat je. Skutečný zájem o děti většinou nemají. Možná se jen potřebují vypovídat, jak tomu bylo v případě matky závislé na alkoholu. S tím už se pěstounka v minulosti setkala i u jiných rodičů. Vykládají vám všechno možné, někdy vám potom i volají a pokračují.

Pěstounka: „*Oni to tak ale většinou dělají ty rodiče, že jako, když se jim trošku otevřete, když si je chcete vyslechnout...*“

Má to pozitivní přínos i pro vás. Zjistíte, odkud dítě přichází, jací rodiče jsou a mnoho dalších užitečných informací. Hlavně je nekárat! Nepouštět se do žádného souzení. Boj mezi pěstounem a rodičem nepřinese dítěti nic dobrého. Vyslechněte si je, ale nesnažte se je dohnat k svědomí.

Pěstounka: „*...oni se proti vám jako našponují a pak jste v boji a to není dobré, ani pro to dítě. Protože ono je miluje, i když to jsou darebáci a vy to víte, ale prostě (odmlka) ono jiné nemá.*“

Jindy však vzniku konfliktu nezabráníte, neboť ho vyvolají sami rodiče. Pěstounka se již několikrát setkala s vyhrožováním u soudu. Jedná se však spíše o okamžitý afekt ze ztráty, nežli skutečný zájem o dítě. Pokud se ještě někdy rodiče objeví, nebývá to víc jak dvakrát. Pak zájem zmizí nadobro. V pozdějším věku děti mívají tendence své rodiče vyhledat. Ze zkušeností pěstounky vyplývá, že pokud k setkání dojde, nemají si rodiče s dětmi co říct. Jednou dokonce matka i po téměř čtyřiceti letech své syny zapřela.

Pěstounka: „...a to byli dospělí chlapi, a s nima to tak zaklepalo jo. Jako že i po těch vlastně skoro čtyřiceti letech jo, tak znovu je zapřela.“

I když v nás někdy chování některých lidí vyvolává vztek, je důležité zůstat nad věcí. Už jen pro dobro těch dětí. A nakonec ti rodiče jsou také jen lidé, nemůžeme je soudit nebo nad nimi pomyslně lámat hůl. Buďme k sobě uctiví. Následující vyjádření pěstounky je velmi výmluvné a dojemné a vypovídá právě o té lidskosti, kterou si všichni v sobě neseme.

Pěstounka: „Jo, dokonce jsme měli soud s tím chlapečkem, tak jsme byli a byla tam právě máma, to bylo jako, že se zbavuje těch, takže tam jako je i ta máma, a ona seděla tam na chodbě, taková, metr padesát, taková holčinečka. A mně jí bylo líto úplně, protože ona tam byla úplně sama. Sem tam za ní šla a říkám: „No já vám strašně děkuju že ste to dítě jako porodila, že ste ho donosila, je to krásný...“ a ona (nádech) ted' na mě zůstala, : „jako jak to myslíte?“

„No já vám děkuju za toho malýho chlapečka že jo, a to že mohl žít“

A ona na mě tak kouká říká: „Myslíte že bych ho mohla vidět?“ jo, a říkám : „ No on je venku jako s manželem ale já nevím jestli to snesete vy, že jo, vždyť vám to bude strašně líto“ jo, jako jsem to takhle vzala protože mi bylo nepříjemné že ho uvidí a ona říká: „No to máte asi pravdu, to bych asi nedala“ jo? A přitom, přitom sem já se sní začla bavit a tak dále a ona tak prostě najednou, já nevím jak bych to řekla, tak jako, to prostě na tom člověku vidíte, že najednou neměla pocit že není úplně největší špína co odložila dítě jo. A že vlastně to dítě žije a že mu někdo je za to vděčnej a že to dítě prostě bude mít rodiče a má se výborně a je úplně skvělej jo.“

9. 5. Odevzdávání dětí

Jak probíhá? Jak se děti adaptují v nové rodině? Kontakt s adoptivní rodinou

A už se blížíme ke konci naší společné cesty s dětmi. Doba přechodná končí, soudy už rozhodly, co bude dál. Na dítě čeká pěstounská, adoptivní nebo biologická rodina. Jinak probíhal odchod dětí starších a jinak mladších. Žádný nebyl snadný a každý byl jiný. Jak to teď bude? Budou děti v nových (nebo starých) rodinách šťastné? Jaká bude nová rodina a jak bude probíhat předávání?

Předávání starších dětí probíhá rychleji, než předávání dětí mladších. Přeci jen už jsou rozumné a situace se jim dá vysvětlit. První holčička šla do příbuzenské pěstounské péči, což přechod jistě zmírnilo. Šla do rodiny své tety, kde je navíc ještě její sestra, taktéž v pěstounské péči. O kvalitě péče má pěstounka jisté pochyby. Teta je velmi mladá, má dvě svoje děti, čeká třetí a teď ještě dvě holky od své sestry. Příchod holčičky doprovázely záchvaty vzteku a různé podivnosti v chování.

Pěstounka: „*No a tam dělala takové věci, že čůrala do šuplíku a jo, takový úplně, takže bylo vidět, že ta holka je u té tety zase šíleně nešťastná znovu.*“

Druhá holčička se vrátila ke své matce. Bohužel se situace opět vyhrotila. Do měsíce matka znovu plně propadla alkoholu. Zašlo to až k incidentu, po kterém matku převezli do psychiatrické léčebny, dívku jí odebrali a umístili do diagnostického ústavu.

Pěstounka: „*...teď jí odebrali, protože máma se opila a chtěla s ní skočit z okna. No, tak ještě že tam byl nákej ten chlap, který holku strhl z parapetu. Tak okamžitě do diagnostáku. Takže takhle to skončilo.*“

Chlapec šel do dlouhodobé pěstounské péče. Kontakt s dědou je stále udržován. Více nevím.

U miminek je situace odlišná. Jak jim to vysvětlíte? Od narození jsou s vámi a teď mají jít k cizím lidem? Předávací období trvá několik týdnů až měsíců.

Pěstounka: „...každé to dítě je jiné a ta doba předávací je jiná a jiný způsob. Někdy musíte do té rodiny dojíždět hodně dlouho a postupně se ztrácet a přenechávat tu roli té adoptivní mámy a táty, někdy to dítě odmítá tu mámu, někdy toho tátu, jo to oni jsou potvory mrňavý (smích), jako jak mu je sympatickejší ten člověk...“

V případě prvního miminka, chlapečka, to trvalo opravdu dlouho. Celkově byl totiž u pěstounky dvacet jedna měsíců. Zpočátku trvalo započítání oficiální pěstounské péče na přechodnou dobu, i když už byl chlapec v rodině na předběžné opatření. Jeho pobyt se ještě prodloužil, protože nemohli najít vhodné dlouhodobé pěstouny. Původně se uvažovalo i o mezinárodní adopci, z toho ale nakonec sešlo. Naštěstí se rodina našla tady. Nebylo to snadné, byl již velký a na pěstounku byl zvyklý, navázané citové pouto bylo silné.

Pěstounka: „...jsme předávali od podzimu a v únoru měl soud a to furt. To jsme tam jezdili a oni sem a furt dokola protože už měl 21 měsíců a vždycky s řevem. Ale potom vždycky, zavřely se dveře od auta a byl zticha, ale ten moment, jo, ten moment kdy měl odejít, to pro něj bylo velmi těžké.“

Chlapec si na novou rodinu zvykl a dobře se adaptoval a rodina ho přijala. Dodnes se obě rodiny vídají a jsou v úzkém kontaktu. Chlapec si na pěstounku dobře pamatuje a mají pěkný vztah. Dokonce mu zůstaly některé vzpomínky z pobytu u ní.

Pěstounka: „...třeba byli u nás na Velikonoce a už mluvil, už mu byly skoro 3 roky, a že už budou odcházet a on říká: „Ještě se jdu podívat na tu svoji postýlku.“. On si zapamatoval, že tam po schodech a že tam měl postýlku.“

Já: „Teda! A tak taky byl...“

Pěstounka: „No byl tam skoro 2 roky, ale pamatoval si to. A my tam máme na pozemku takovou kapličku. A já jsem s ním vždycky tam chodila s ním tam na procházky a protože on prostě měl jít do toho děcáku a mě to bylo strašně líto a strašně jsem přála, aby našel nějakou rodinu, tak jsme tam vždycky zapalovali svíčku jo, jako, já nejsem věřící ale prostě tak, taková symbolika. A on si to pamatoval, že jsme tam ty svíčky, že to byl takový vjem nějaký, že ty svíčky tam hořely, no takže se mu to nějak v tý hlavičce zůstalo.“

Předávání druhého hošíčka trvalo také dlouho, téměř tři měsíce. U pěstounky byl devět měsíců a za tu doby si k ní také vytvořil silné citové pouto. Nejprve jezdila adoptivní rodina k pěstounce domů, pěstounka se postupně vzdalovala a nechávala novou rodinu s dítětem ve známém prostředí. Poté jezdí pěstounka s dítětem do nové rodiny a zase se začne vytrácet, až tam nakonec dítě zůstane.

Pěstounka: *„No a když tam pak spí, tak já jsem to dělala tak, že když už tam spí, tak tam zůstalo. Jo, jako pak už jsme třeba přijeli nebo co, ale už jsme ho netahali domů.“*

I mezi těmito rodinami zůstaly dobré vztahy. Po předání zůstaly v kontaktu a každý rok se vídají, aby oslavili chlapcův vstup do nové rodiny. Vztah chlapce a pěstounky je kladný, k ostatním členům bývalé rodiny je zdrženlivější.

U malé holčičky došlo k předání už na třech a půl měsících. Oficiálně ji pěstounka měla pouze na předběžné opatření, rozhodnutí o svěřeni dítěte do pěstounské péče ani nestihlo být vyřízeno. Holčička odešla na základě nového předběžného opatření do adoptivní rodiny. V té době ještě nebyla *právně volná*, biologičtí rodiče ještě mohli projevit zájem, ale nepředpokládalo se, že to udělají.

Předávání proběhlo rychleji, než u předchozích dvou miminek. I tady se ovšem ukázalo, že citové pouto k pěstounce a k místu již bylo navázáno a dítě se změně bránilo.

Pěstounka: *„...měla 3 a půl měsíců, tak jsme si říkali: „To půjde ráz na ráz.“ že jo, tak oni k nám jezdili, my jsme potom tam přijeli, pak jsem říkali: „Ještě jednou přijedem a už tam bude moct holčička zůstat“. Byli jsme tam od rána do večera. No večer taková scéna, že jsme ji museli odvézt domů. Normálně, to bylo v sobotu, jsme ji museli odvézt domů, ona chtěla prostě do svojí postýlky. A přitom vždycky jim vozíme takové hnízdečko, ty deky a to, to jim jako, aby to měli jako to domácí. Stejně, nechtěla tam být. No a pak jsme tam přijeli v neděli a zase jsme tam byli celý den a večer už normálně, ještě jsem jí vykoupala za asistence adoptivní maminky, a normálně usnula a my jsme odjeli domů a bylo dobře. Jo, prostě, člověk by si řekl: „Miminko, 3 a půl měsíce, to nijak necítí.“ ale cítí.“*

Vztahy mezi rodinami zůstaly v tomto případě vlažnější. Nová rodina kontakt nevyhledává a pěstounka to respektuje.

Miminka se přes rozličné prvotní potíže adaptovala do nových rodin dobře. Pěstounka poznamenala, že se po čase dokonce začínají novým rodičům podobat. S dítětem odchází do nové rodiny i veškerá fotodokumentace, kterou pěstounka za dobu pobytu dítě u ni v rodině pořídila. Vše je vloženo v takzvané *knize života*, kam se zapisují milníky ve vývoji dítěte i běžné radostné momenty. Operace, nemoci, první zub, výlety, počátky samostatného pohybu a mnoho dalšího. V dnešní době už je to velmi snadné, fotografie i videa zaznamenáte mobilním telefonem. To všechno může hrát důležitou roli ve chvíli, kdy se dítě začne ptát na svou minulost.

Pěstounka: „*No, aby nebylo takový jak naše děcka, že nemají jedinou fotku, když byla malá...*“

Předáním dítěte vaše úloha však nekončí. Zůstáváte *přítelem na telefonu* nových rodičů. Povídat si o dítěti, jak se vyspalo, že mu roste zoubek, nebo když si s něčím neví rady, obrátí se také na vás. Po čase je třeba můžete i navštívit. Někdy však rodina nechce udržovat blízký kontakt.

Pěstounka: „*...víte ono to chce tu rodinu respektovat. Některá rodina to chce, některá rodina to nechce. Jo, a pokud' ublížej tomu dítěti nebo nakonec možná i sobě, že to chtěj úplně tajit, že to dítě je adoptované, to jako nemělo by se to, ale stává se to.*“

Po odevzdání dítěte vás ještě čeká setkání na krajském úřadu. Tam si řeknete, jak to proběhlo, vyměníte si postřehy, vše se zaznamená a oficiálně ukončí.

Pěstounka: „*A taky nás tam sondujou, jestli už jsme vyhořený, nebo ne (smích).*“

9. 6. Smysl pěstounské péče na přechodnou dobu

Když se ohlédneme zpět na příběhy jednotlivých dětí, jistě si všimneme dvou odlišných cest, které se nám vytvořily. Na jedné straně máme děti mladšího školního věku, na straně druhé kojence. Pro obě skupiny bude význam pobytu v pěstounské rodině jiný. Jedna měla možnost poznat svou biologickou rodinu a možná i jiné rodiny nebo výchovná zařízení, druhá je téměř čistý list, poznamenaný pouze vlivy v prenatálním období a krátkou dobou strávenou v porodnici (v jednom případě též v ústavu). Obě skupiny se v jeden moment svých životů dostaly do stejné situace a nebyl nikdo z jejich rodin, kdo by se o ně postaral. Přijala je tedy pěstounka, strávily u ní potřebný čas a šly zase dál. Následující osudy byly různé.

Někoho by možná mohl překvapit názor pěstounky, který má na pěstounskou péči na přechodnou dobu.

Pěstounka: „...tak vidíte, řekla jsem vám svůj názor: miminka ano, malé děti ano, větší děti, i když je to teda blbý, ale (odmlka). Já nevím, já nevím, tak si představte, kdybyste byl mladší že jo, ne v tomhle věku. A třeba v tom věku osmi let, kdyby ste žil v takové, já si to vždycky představuju sama, na sobě, kdybych žila v takových šílených podmínkách a teď se dostala třeba na ten rok do té rodiny, kde mám jídlo, to teplo, kde spát, jo, choděj se mnou do té školy, všecko jo, prostě jezdíme na ty výlety, máme ty zážitky, ten adrenalin jak se říká, takový to. A teď najednou se máte vrátit zpátky do toho. Jako co to s tím děckem musí udělat? To mně řekněte? Já jsem vždycky to omlouvala tím, že aspoň to dítě, aspoň ten rok, žilo jako pěkně život. Ale neuškodí to víc? To je otázka co?“

Příběhy dětí, které u sebe měla v péči, jí dávají za pravdu. První holčička našla rodinu, ale musela si projít několika jinými rodinami. Citové pouto bylo mnohokrát přetřháno. Pěstounka také vyjádřila obavy o nedostatečné kvalitě péče v rodině, ve které je dívka teď.

Pěstounka: „... má to hluboce zakořeněné v sobě tohleto odmítnutí z tolika rodin a tohle takže, nevím no, jestli holčička bude fungovat, ...“

Druhá dívka se vrátila ke své matce, která se své závislosti nezbavila a dívku přímo ohrozila na životě. Chlapec šel do trvalé pěstounské péče a my můžeme pouze hádat, jak to s ním nakonec dopadne. Pochybnosti pěstounky jsou tedy na místě.

Pěstounka: „*A takové dítě se vám pak dostane do přechodné pěstounské péče, máte ho tam rok, protože ho pak už většinou nikdo nechce, takže si myslím že je to dost jako zbytečná taková přechodná pěstounská péče-Jo, jako opravdu, to je můj názor. Neříkám když se rozpadne se rodina, umře máma nebo jde do vězení, tak to je v pořádku ať tam nastoupí ta. Ale v takovéhle situaci...*“

Na druhé straně máme malé děti, miminka. Jejich šance na šťastný život jsou mnohem větší, neboť se předpokládá, že si je už v útlém věku vezme do péče na trvalo milující rodina. Úloha pěstouna na přechodnou dobu je tady jasná: dát dítěti láskyplnou péči a umožnit mu co možná nejkvalitnější přechod do nové rodiny.

Pěstounka: „*Ty miminka to je (odmlka), to je balzám! To je opravdu, to je balzám to prostě, než to velké dítě. I když k tomu musíte v noci vstávat a musíte se o to starat furt a tak, ale je to fakt balzám. A pak je nádherný, když to dítě předáváte těm adopčním rodičům a oni na to dítě třeba dva, tři roky čekají jo, a vy právě ten dar dáte jo, to víte že to bolí. Jo, o tom žádná jako, to si nebudem vůbec nic říkat o tomhle, jako ten pocit, že jo, to si pobřečíte doma a tak. Ale ten moment, kdy ty rodiče to dítě vidí a teď úplně to vidíte v těch očích, a teď „To je moje!“ a už by vám to nejraději vzali a už vám to nikdy nedali, jenže ono to nejde, tak, to musíte dělat tu zvykačku na to a tak. Já vím, že je to pro ně těžký, si vezte, když čekají tři, čtyři roky na to dítě třeba a právě, vždyť jsme je tady právě v téhle místnosti seznamovali s těma rodičema. Oni tady teď sedějí a čekají na nás, až přijdeme s tou sedačkou a přinesem to mimino jo. A teď „Jaké je?“ jo, a , no, to je strašně krásný pocit. Opravdu. Jenom pro to. A oni se vždycky ptají, jak to můžeme předat to mimino ale, kdyby zažili ten pocit, jak je to dar, že vlastně to mimino té rodně dáte a oni jak se tvářejí a to (odmlka). Nevím, to za to stojí. I když to bolí no ale tak. O tom to je.*“

Opět můžeme nahlédnout do příběhů dětí. Všechny našly rodinu, adaptovaly se v ní a vypadá to s nimi dobře. Pěstounka jim dala dobrý základ a umožnila jejich zdravý citový vývoj.

Pěstounka: „*... jak to má probuzené v sobě, to citové pouto jak se říká, ono se překlene potom na toho nového rodiče, ale když tam není... tak tam není.*“

S citově nezralými dětmi se setkala během své bohaté kariéry mnohokrát. Takové děti jsou pak ve vztazích nestálé, rychle s každým navazují kontakty, které jsou však spíše povrchní. Špatná rodinná péče nebo střídání rodin a ústavů může mít na vývoj dítěte katastrofální dopad.

Pěstounka: „... *vždycky je lepší, když k vám nejdou než když k vám jdou.*“

Já: „*A měla ste spíš děti co šly, nebo spíš naopak?*“

Pěstounka: „*No, když byly z děčáku, tak šly. Okamžitě, a když byly z rodin, dycky říkám, ať je jaká chce rodina, třeba špatná, ale aspoň nějaký moment tam je, když se o to dítě staraj nebo když vědí, že ho milujou nebo já nevím, někdy to tam nastane, když jsou strážlivý zrovna, nebo když zrovna nemaj drogu nebo tak žejo (smích), ale co byly dvojčata třeba, ty sme dostali ve dvou a půl letech a tam se to vůbec nepovedlo nijak nastartovat. Úplně, jako, i s psychiatrama to bylo, se všim a to nešlo. A to vždycky nám říkala paní psychiatricka: „Co chcete?“ Oni totiž byly, oni si je vzali, že si je vemou, pak je zase za týden dali do děčáku a takhle do dvou a půl let putovaly ty děti, pak zase podepsali souhlas s adopcí, pak zase ho odvolali jo, a takhle do dvou a půl let a oni, úplně, úplně jim prostě zabili ňáky (odmlka), ňáký citový vnímání.“*

9. 7. Diskuze

Bohaté a značně různorodé zkušenosti s pěstounskou péčí na přechodnou dobu, které byly představeny v případové studii silně korespondují s mnohými poznatky z části teoretické. Pěstouni dopředu neví, jaké bude dítě, které přijímají, proto je dobrá příprava skutečně na místě. Velkým faktorem v celé situaci je osobnost pěstounů a jejich životní zkušenosti s výchovou dětí. Proto považuji za vhodné, aby byli zájemcům o PPPD během školení ve větší míře představováni zkušení pěstouni a jejich příběhy, neboť jsou zdrojem užitečných informací přímo z terénu. Pěstouni musí být dobře vybaveni nejen materiálně, ale také duševně. Stabilní a uvědomělý člověk, obohacený o znalosti z oboru, může být dobrým průvodcem zmatenému a zranitelnému dítěti a poskytne mu klidné zázemí a prostor na urovnání jeho problémů, dokud se situace nevyřeší.

Samotné soužití záleží na přijímaném dítěti (jaké je, v jaké situaci se nachází) a na připravenosti pěstounské rodiny. Ve všech případech jsme však mohli vidět, že se jednalo u dětí, které potřebují intenzivní péči. Bohužel ne vždy obdrží pěstouni všechny potřebné informace, což může mít negativní dopad na zdravotní stav dítěte.

Navazování citového pouta proběhlo úspěšně, jeho síla se odvíjela od času, který spolu s pěstounka s dítětem strávily. Kontakt s biologickou rodinou u starších dětí byl spíše problematický, projevíly se rizika zmíněná v teoretické části (nezájem rodičů, negativní dopad na zdravý vývoj dítěte).

Z praktického případu také vyplynulo, že doba, po kterou pěstouni o dítě pečují, je dosti různá, od několika málo měsíců až po období značně překračující jeden rok, který má být hranicí pro přechodnou dobu. To poukazuje na fakt, že základna dlouhodobých pěstounů a zájemců o osvojení dětí v ČR ještě není zdaleka tak početná, jak by bylo potřeba. Situaci neprospívá ani legislativní rámec věci, neboť soudní řízení o právní uvolnění dětí mohou trvat i několik měsíců. Odchod dětí do trvalé péče se tak stává složitějším, neboť vzniklá citová vazba mezi dítětem a přechodným pěstounem je silná a její přenášení na novou pečující osobu vyžaduje více času.

Předávání dětí probíhalo pozvolným vstoupením nových pečujících rodičů do okruhu blízkých osob dítěte a následným postupným vytrácením přechodných pěstounů. Tento model je obecně doporučován. U dětí kojeneckého (a batolecího) věku je adaptace na novou rodinu a prostředí úspěšná, vytvořené citové pouto se podařilo přenést na nové rodiče a citový vývoj dětí se díky tomu může harmonicky rozvíjet. Starším dětem byla poskytnuta péče a zázemí na nezbytně nutnou dobu, jejich následný vývoj závisí na jejich současných pečujících osobách, u kterých bych doporučil intenzivní spolupráci s odborníky.

Profesionalita a osobnostní rysy pěstounů na přechodnou dobu se ukáží při kontaktu s novou rodinou dítěte, ke kterému si vytvořili vztah, a proto se přirozeně zajímají o vhodnost jeho budoucích průvodců životem. Na možnost spolupráce s nesympatickými rodiči upozorňují i teoretické části. I přes určité pochybnosti a možné rozdíly ve výchovných metodách jsou pěstouni novým pečovatelům maximálně nápomocní a vytváří tak dobré podmínky pro klidný přechod dítěte. Zda-li se budou i nadále angažovat ve výchově dítěte záleží na postoji nových rodičů, jejichž rozhodnutí je třeba respektovat.

Závěr

Přes velmi pozvolný počátek si PPPD našla své nezastupitelné místo v systému náhradní péče. Přestože se stále potýká s nedostatkem profesionálních pěstounů, zájem o tuto službu trvale stoupá. Její přednosti a vliv na vývoj zejména malých dětí ji staví na první místo mezi možnými alternativami krátkodobé péče, v některých krajích má téměř monopol. To neplatí v Libereckém kraji, kde se pro nedostatečný počet pěstounů jedná pouze o jednu z možností.

Byly představeny hlavní důvody, proč by měly být děti bez péče vlastní rodiny umístěny právě v PPPD. Velmi potřebná je tato služba především pro děti kojeneckého věku, u kterých je ohrožen jejich citový vývoj. Byla také představena možná rizika, se kterými se děti i pěstouni mohou setkat.

Povolání profesionálních pěstounů není snadné a jeho správné plnění vyžaduje celou řadu osobnostních kvalit. Situace se postupně zlepšuje, tato služba se dostává do obecného povědomí a ruku v ruce s tím přibývá i nových zájemců o poskytování pěstounské péče. Do budoucna lze předpokládat rozšíření základny profesionálních pěstounů, zkvalitnění jejich přípravy a tím i celkové zlepšení poskytovaných služeb dětem.

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury:

HENDL, J., 2005. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktual. vyd. Praha: Portál. ISBN 9788073674854.

KUBÍČKOVÁ, H., 2011. *Dítě – rodina – instituce aneb jak neztratit budoucnost*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7464-017-9.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., 2006. *Vývojová psychologie*. 2. aktual. vyd. Praha: Grada. ISBN 80-247-1284-9.

LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z., 2011. *Psychická deprivace v dětství*. 4. dopl. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1983-5

MATĚJČEK, Z., 2008. *Co děti nejvíc potřebují*. 5. vyd. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-504-2.

MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A., 2011. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 3. aktual. vyd. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-825-8

MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., 2016. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-3336-7.

MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1362-4.

NOŽÍŘOVÁ, J., 2012. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde Praha. ISBN 978-80-86131-91-7.

PAZLAROVÁ, H., 2016. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1020-7.

PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R., 2012. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4317-2

PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R., 2016. *Zanedbávání dětí: příčiny, důsledky a možnosti hodnocení*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5695-0.

RYCHLIK, D., aj., 2018, *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR. ISBN 978-80-907053-2-6.

SKUTIL, M., 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-778-7.

Ústní sdělení

Jarešová, M., (sociální pracovnice OSPOD, nám. 3 května 1, Železný Brod), k tématu
Situace v Libereckém kraji

Seznam použitých internetových stránek

Adresář, Náhradní rodina. *Náhradní rodina* [online]. [vid. 6. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.nahradnirodina.cz/adresar>

BURIÁNKOVÁ, V., 2017. Vybrané výzkumy a poznatky o vlivu rané institucionální výchovy na vývoj dítěte. In: *Náhradní rodina* [online]. [vid. 5. 3. 2020]. Dostupné z: https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/vybrane_vyzkumy_a_poznatky_o_vlivu_rane_institucionalni_vychovy_na_vyvoj_ditete_0.pdf#page21

Dětské domovy pro děti do 3 let nesplňují požadavky na minimální personální zabezpečení - Revue pro sociální politiku a výzkum, *Revue pro sociální politiku a výzkum* [online]. [vid. 14.4. 2020]. ISSN 2570-8481. Dostupné z: <https://socialnipolitika.eu/2019/10/detske-domovy-pro-deti-do-3-let-nesplnuji-zakonne-pozadavky-na-minimalni-personalni-zabezpeceni/>

Liberecký kraj - Informační portál pro orgány sociálně-právní ochrany dětí. VOLNÁ SEKCE . *Informační portál pro orgány sociálně-právní ochrany dětí* [online]. [vid. 18. 3. 2020]. Dostupné z: <http://www.ospod.cz/volna-sekce-1/kontaktujte-vas-ospod/liberecky-kraj/>

Mapa zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc v ČR - Asociace Dítě a Rodina, z.s.. *Mapa dětských domovů v ČR - Asociace Dítě a Rodina, z.s.* [online]. [vid. 10. 3. 2020]. Dostupné z: <http://mapa.ditearodina.cz/mapa-zdvop.html>

MŠMT ČR [online]. [vid. 14. 2. .2020]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/file/34169_1_1/download/

Odbor sociálních věcí. *Odbor sociálních věcí* [online]. [vid. 17. 3. 2020]. Dostupné z: <https://odbor-socialni.kraj-lbc.cz/>

Pěstounská péče na přechodnou dobu [online]. Dostupné z: <https://www.rpp.cz/>

Počet dětí žijících mimo svou biologickou rodinu, Virtuální knihovna - NRP. *Virtuální knihovna Náhradní rodinné péče* [online]. [vid. 14. 4. 2020]. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/nahradni-rodinna-pece/aktualni-statistiky/pocet-deti-zijicich-mimo-svou-biologickou-rodinu/>

Průvodce - MPSV Portál [online]. [vid. 17. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/statistiky-1>

ŠABATOVÁ, A., 2019 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv, 2019, *Veřejný ochránce práv* [online]. [30. 3. 2020]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARIZENI/Ustavni_v_ychova/2019_0110_Zprava_DET_zarizeni_pro_deti_A4_CS_04_web.pdf

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online].2012, [vid. 4. 4. 2020]. Dostupné z:<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online].2013, [vid. 26. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-292>

Zákon 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online].1999, [vid. 9. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>